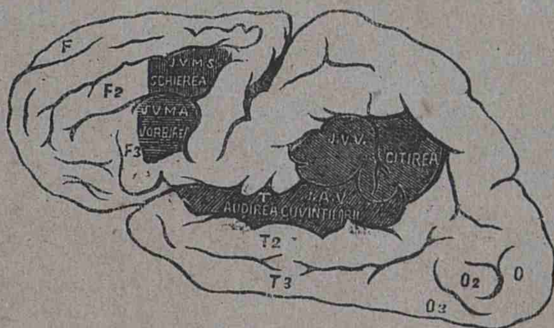
LIMBAGIUL

ȘI

GĂNDIREA

DE

Dr. PETRINI-GALATZ
PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCURESCI



BUCURESCI
IG. HAIMANN, LIBRAR-EDITOR
74, Calea Victorieĭ, 74
1887

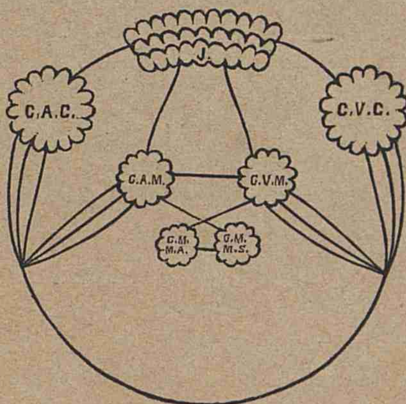
ATHENEUL ROMÂN

LIMBAGIUL ŞI GĂNDIREA

DE

Dr. PETRINI-GALATZ
PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCURESCI

Conferinţă ţinută la 1 Maiŭ 1886.



BUCURESCI
IG. HAIMANN, LIBRAR-EDITOR
74, Calea Victorieĭ, 74
1887

LA ACEIAȘI LIBRĂRIĂ:

Despre Prejudițiĭ, conferință ținută la Atheneul Român, de *C. C. Arion* . . . . 1.—
Despre Originele Monedelor, conferință ținută la Atheneul Român, de *Mihail C. Sutzu* . 1.—
Isterie și Ipnotism, conferință ținută la Atheneul Român, de *Doctorul Buicli* . . . . 1.—
Opiniune Publică, conferință ținută la Atheneul Român, de *C. Dissescu*. . . . . . 1—
Hatîrul, conferință ținută la Atheneul Român, de *Nicolae Xenopol* . . . . 1.—
Origina Alfabetuluĭ și Ortografia Română, conferință ținută la Atheneul Român, de *Dr. M. Gaster*. . . . . 1.—
Carmen Sylva, conferință ținută la Atheneul Român, de *G. Marianu* . . . . 1.—

Notă: Cele-l-alte conferințe apar succesiv în aceiașĭ edițiune.



LIMBAGIUL ȘI GÂNDIREA

Dómnelor și Domnilor

»Limbagiul și gândirea» este subiectul despre care doresc să vĕ vorbesc în astă séră. Această chestiune este fórte vastă, și póte fi tratată în diferite felurĭ. Pre lângă că fie care sciință 'șĭ are limbagiul sĕŭ. apoĭ filologiĭ, poețiĭ, istoriciĭ, pot să tratede limbagiul și gândirea, și tot subiectul să nu fie încă sleit. Noĭ cari cu toțiĭ pretindem a ști cel puțin limbagiul nostru național, de ne vom gândi bine, vom vedea, că nu posedăm de căt o parte din acéstă limbă.

A pătrunde și a studia limbagiul în acest din urmă sens, este afacerea ilustrului nostru Academician și profesore D. Hasdeu.

Astă-dĭ filosofia a intrat pe adevĕrata cale ; psychologiĭ 'șĭ aŭ dat mâna cu mediciĭ, și fie care învață unul de la altul. Ceĭ maĭ bunĭ psychologi astă-dĭ aŭ literatura complectă a fisiologieĭ și chiar a patologieĭ cerebrale, și cu plăcere am vĕdut în biblioteca D-lor Hasdeu și Crăciunescu —profesorĭ la universitatea din Bucurescĭ— maĭ tóte operile asupra acesteĭ chestiunĭ.

Spre a se da un maĭ mare avânt psychologieĭ cerebrale, acum de curănd, s'a creat la Paris, o socie-

tate de psychologiă cerebrală, unde medicul ilustru Charcot, este alăturea cu filosoful distins Ribot, și de la acéstă unire vor resulta fără îndoială, progrese însemnate, pentru psychologie.

Revenind la chestiune, vedem că în toțĭ timpiĭ graiul a fost considerat ca facultatea cea maĭ măréță, dată omuluĭ. Preoțiĭ chinedĭ rădicau graiul la rangul de dumnedeire. Dupe eĭ vorba a locuit maĭ întĕi în cer și apoĭ s'a coborât pe pământ, și cu ocadia serbătorilor din urmă mulțĭ din domniile vóstre cred că ațĭ audit citindu-se la Pasce, Evanghelia sf. Ión, în care se rostesce cuvintele: *La început era cuvântul, și cuvântul era la D-zeu și D-zeu era cuvântul,* ceia ce ar proba, că mai tóte națiunile,—fiind că acésta există și in biblia Catolică,—au rădicat graiul maĭ pre sus de orĭ-ce don al natureĭ.

Limbagiul, vorba, cuvântul, din causa bine facerilor și rătăcirilor la care a adus pre om și pe popóre, s'a comparat cu oceanul, care aci duce în depărtare corăbiile nóstre, și aci le înghite. Prin graiŭ putem obține ceia ce prin nicĭ o facultate nu se póte căpăta; el póte fi considerat, și ca pânea de tóte dilele și ca lumina sórelui. Un filosof dicea, contrar ideilor lui Schopenhauer: «O! ce lucru bun este și viața, și ce bine este să trăim» și pentru limbagiu putem dice, frumos lucru și graiul și mare don la cine este perfect. — Cuvinte, cuvinte, dicea Hamlet, da, negreșit, gura omenireĭ a pronunțat și va pronunța încă multe cuvinte ne folositóre, însă sunt și cuvinte mărețe, sunt cuvinte sacre precum: dreptate, adevĕr, patrie,

care resumă idealul omenireĭ de alungul secolilor, cuvinte care luminédă, care mângăe, care inalţă, cuvinte în fine, pentru care individ şi popor luptăm, pentru care murim.

Insă nicăerĭ cuvêntul n'a fost mai onorat de cât la Atena şi la Roma. In teatru, în şcólă, pe pieţele publice, cuvântul a fost instrumentul cel mare de guvernare şi educaţiune.

Eschyl, când povesteşte luptele civilisaţiuneĭ contra barbarieĭ ; Aristophan, când biciuesce pe comedianiĭ politici; Socrate când invaţă arta de a trăi bine şi a muri bine ; Cicerone când apără Republica şi legile etc, etc.

Când se opresce cuvântul, decadenţa nu este departe; cuvântul nu infloresce de cât în ţĕrile libere, şi mult s'a schimbat limba nóstră de când suntem liberĭ. Culorile cuvĕntuluĭ sunt insĕşĭ culorile stăreĭ politice şi psychologice în diferitele perióde ale istorieĭ.

In cuvintele următóre ale lui Tiberiu nu simţiţĭ d-v. suflarea revoluţionară ? «Animalele selbatice respân-
«dite în Italia au o vizuină unde se pot retrage, se pot
«adăposti, şi aceĭ care se luptă şi mor pentru apărarea
«Italieĭ nu aŭ de cât lumina şi aerul pre care 'l respiră
«fără cassă, fără locuinţă fixă ; eĭ rătăcesc cu familiile
«şi copiĭ lor. Nobiliĭ a tot puternicĭ mint când 'ĭ în-
«démnă să lupte pentru morminte şi pentru temple.
«Eĭ se luptă şi mor pentru a indestula deliciile şi opu-
«lenţa altora. Se ḑice că sunt stăpâniĭ lumeĭ, şi eĭ nu
«au drept avere nicĭ o bucăţică de pământ.»

In aşa ordine de ideĭ iată ce ḑice Plin : «De multă

„vreme ne am obicinuit cu supunerea; de multă vreme „caracterul unui singur se impune tuturor. Flexibilĭ „sub mâna luĭ ne încovóie dupe plac, la vițiu saŭ la „virtute, și noĭ luăm forma care 'ĭ place luĭ.» Când un popor a ajuns aci Dómnelor și D-lor el încetéḑă de a fi, este numaĭ un reflet al stăpânuluĭ.

Intréga revoluțiune francesă nu se zugrăvesce ea óre prin cuvintele celebre ale lui Mirabeau? «Mergĭ de spune stăpânului tĕŭ, că noĭ suntem trimișiĭ țăreĭ, și nu vom eși de aicĭ, de cât prin forța baionetelor.»

Dar nu numaĭ în adunărĭ cuvântul a avut efect mare, şi pe cămp, în timp de resbel, un singur cuvânt a fost suficient ca miĭ și sute de miĭ de omenĭ să 'șĭ sacrifice viața lor.

Acésta putere a cuvântuluĭ care reflectă uă epocă întreagă și in care se oglindesce uă fasă socială se presintă la fie care pas și în istoria țăreĭ nóstre.

Ce insemnéḑă acel respuns energic a lui Lăpușneanu dacă nu pictura inimeĭ unuĭ despot; când boierii țereĭ merg se'ĭ spună că relele aŭ ajuns la culme și țara nu 'lŭ mai vrea, el ḑise: „dacă nu mĕ vrea țara, o voĭ eu pe ea "

Prin cuvinte scrise, rostite prin vorbă, un Eliad Rădulescu, un C. A. Rosetti, au luminat jumătate secol pe calea progresuluĭ poporul român, și aŭ contribuit mult la inălțarea națională.

Mult depinde decĭ de la cuvânt, de la gândirea ce exprimă acel cuvânt și nu este de prisos a studia puțin, pe cât 'mĭ va permite timpul, gândirea și limbagiul. Voiu face acest studiu, nu ca filologist, nu ca

poet și istoric, dar ca medic, într'un scop practic și demonstrativ, servindu-ne și de aceste diferite planșe ce vi se presintă, și care inlesnesc ințelegerea acestuĭ subiect în mod simțitor.

In așa scop voiu căuta a vă reaminti in care anume organe 'și au sediul aceste funcțiunĭ inalte ale omului; care este modul aparițiunei limbagiuluĭ și gândireĭ; cum se manifestă el la diferitele animale spre a'l destinge de limbagiul uman; care sunt condițiunile in care cine va trebue a se afla pentru a'șĭ putea exprima gândirea, și în fine care sunt turburările ce se pot ivi în gândire și limbagiu și din ce provin aceste turburărĭ.

Prin urmare mai nainte de a intra în studiul acestor diferite chestiunĭ, trebue se arătăm cum am ḑis organele in care se petrec aceste darurĭ a le omuluĭ. Se vorbim deci pe scurt de organele prin care vorbim și prin care ne gândim.

Plecând de la părțile cele maĭ elementare a le chestiuneĭ, avem I-eiu pulmoniĭ, trachea cu larynxul, cavitatea pharynxuluĭ și a fosselor nasale pe de uă parte, și de alta limba cu cavitatea gureĭ și buzele, carĭ servă a produce sunetul, a'l articula, și a da ca ultim resultat vorba articulată.

Observând acum fie care din aceste organe, vedem că pulmoniĭ trimit aerul respirator afară prin contracția muschilor respiratorĭ, și colóna de aer trecând óre-cum repede, printr'o strîmtóre a arboreluĭ respirator, prin larynx, intâlnesce aicĭ nisce córde mem-

branóse ḑise córdele vocale, le pune in vibrațiune mișcându-le, și produce ast-fel sunetul voceĭ.

Acest sunet este maĭ mult saŭ maĭ puțin ascuțit, dupe cum și córdele vocale vor fi maĭ mult saŭ maĭ puțin întinse, de unde avem vocea subțire și grósă. Tot disposițiuneĭ acestor córde din larynx se datoresce că avem vocea de Baryton, Tenor, Basu pentru om, și soprano, mezzosoprano, contralt pentru femeĭ. Insă în general vocea subțire aparține voceĭ copiilor, și voceĭ femenine. Sunt puținĭ bărbațĭ cu vocea femenină.

Pentru ca Larynxul să pótă esecuta rolul săŭ de organ al voceĭ el este format din piese cartilaginóse care sunt mișcate de muschĭ voluntarĭ, de aceia și glasul ce emitem este maĭ tot-d'a-una voluntar. Sunt puține excepțiunĭ când în mod reflex, în urma unor emoțiunĭ ce ne surprind scótem un țipet în mod involuntar. Pe de altă parte vocea și prin urmare și vocea articulată se modifică mult sub influența emoțiunilor psychice, și aceste modificărĭ se întâmplă câte o dată persónelor ce pentru întâia dată vorbesc naintea unui public.

Sunetele brute produse in larynx le putem produce in mod voluntar, in mașinele ḑise vorbitóre; cunóscem păpușile care ḑic când le tragĭ d'uă ață, *mama*, *papa*; tot așa sunt mașinele luĭ Wheatstone și a luĭ Faber carĭ țin uă conversație maĭ mare. Insă aceste sunete articulate, aceste vorbe n'au farmecul graiului uman, de și graiul lipsește une orĭ de farmec. Orĭ ce animal cu larynx, pulmoni și limbă póte da sunete

vocale și articula. Peșciĭ n'au larynx și nu pot emite sonurĭ, însă bróscele care locuesc tot in apă ca și pesciĭ, cântă prea frumos și cu óre care articulare.

Sunetul produs în larynx se modifică in mod simțitor, maĭ cu sémă la om, trecând în gură și prin na rine, și se articuléză prin mișcarea limbeĭ, buzelor și a obrazuluĭ. Tâind buzele, sau ținând gura închisă, cea ce revine la acelașì lucru, vocea articulată nu se mai póte distinge; lăsând buzele se funcționeze, și distrugând o parte din obraji, graiul devine earăși displăcut, și chirurgiĭ au ocaziune une ori se observe așa casurĭ nenorocite.

Cavitatea gureĭ modifică sunetele venite din larynx ca și cavitatea unui pianin sau a uneĭ violine. Dacă vorbind, vom strânge intre degete nasul la partea sa mijlocie, vom da un glas (timbru) displăcut graiuluĭ nostru.

Cu cât córdele vocale vor fi maĭ intinse cu atât va da larynxul sunete mai ascuțite căcĭ în așa cas și orificiul dintre aceste córde numit glotă, va fi mai strimt.

Larynxul uman dă sunete maĭ gróse, maĭ grave ca a femeeĭ, din causă că córdele vocale fiind maĭ lungĭ produc maĭ puține vibrațiunĭ când sunt mișcate de colóna aeruluĭ ce ese din pulmonĭ. La femeĭ și copiĭ aceste córde fiind maĭ scurte vibréză maĭ mult și sunetele sunt ast-fel maĭ ascuțite.

La rândul sĕŭ arborele respirator: trachea, cu bronșele și pulmonii și chiar toracele, intră in vibrațiune

pentru a ranforsa sunetele Larynxuluĭ. De unde modificarea voceĭ în bólele acestor organe.

Prin urmare limbagiul articulat nu se póte manifesta de cât cu funcționarea regulată a organelor aicĭ menționate.

Sunetul laryngien (glotic) este cu atât maĭ întins cu cât pulmoniĭ cu cutia toracică vor fi maĭ desvoltațĭ, și mușchiĭ expiratorĭ maĭ puternicĭ.

Se scie aseminea că pentru acțiunea fonetică a laryngeluĭ, există o ramură nervósă, ḑisă ramura vocală, pe care tăind'o vocea dispare.

Ceia ce este însă de observat este, că tot de la acest nerv merg rămurĭ și la mușchiĭ gâtuluĭ cari servă la ceia ce póte fi numit graiul mimic, râdicănd umeriĭ, mișcând capul cu aceștĭ mușchĭ, putem exprima un ce negativ saŭ positiv; și sunt mușchiĭ trapezul și sterno cleido-mastoidienu cari au acest mare rol. Decĭ nervul spinal, care dă ḑisele ramurĭ nervóse póte fi considerat și ca nervul vocei articulate, și ca nerv al graiuluĭ mimic, exprimat prin gesturĭ.

Am văḑut până aicĭ modul cum se formeaḑă vocea articulată, voce care nu diferă mult de aceia ce esecută mașinile ḑise vorbitóre; să mergem maĭ departe, să ne urcăm la creere, de unde pleacă vocea articulată cu viață. Este cunoscut că manifestațiunile cele maĭ inalte, cele mai delicate și mai complicate pleacă de la creere. Cu cât acest organ va fi mai bine desvoltat, *maĭ mare*, cu atât omul va fi mai superior, căcĭ și *gândirea luĭ va fi măreață*; și dacă vom lua de bază greutatea si mărimea creeruluĭ în raport cu in-

teligența, vom vedea că într'un mod general, creerul este mai mare la omul din rassa albă, de cât din cele lalte rasse

Uă comparație între greutatea creeruluĭ in raport cu greutatea corpuluĭ, *ne arată că la om greutatea* corpuluĭ este cu 45 și 47 de ori maĭ mare ca a creeruluĭ La cal acest raport diferă mult în desavantagiul creeruluĭ; ast-fel, greutatea corpuluĭ intrece cu 400 orĭ pe a creeruluĭ, la bou găsim 1 la 800 și la Elefant in fine 1 la 500

Pe de altă parte anatomia comparată ne arată, că funcțiunea intelectuală a mamiferilor, este cu atât maĭ pronunțată cu *cât circonvoluțiunile cerebrale sunt maĭ desvoltate*, și acésta este mult maĭ important, fiind că o circonvoluțiune bine desvoltată va conține maĭ multe celule cerebrale ca alta maĭ mică, de unde gândirea și limbagiu maĭ perfect. Privind figurile dupe aceste planșe, lesne vĕ vețĭ convinge de cele ce dic. Ast-fel, pe când în creerul epureluĭ vedem numaĭ douĭ lobĭ și în al maimuțeĭ câte-va circonvoluțiunĭ, la om aceste circonvoluțiunĭ sunt fórte numeróse, și prin acéstă disposițiă suprafața creeruluĭ devine maĭ mare. *Dupe Maimuțe*, la *Elefant găsim* circonvoluțiunĭ cerebrale maĭ bine desvoltate, așa că precum se scie astă-dĭ desvoltarea și bogăția circonvoluțiunelor cerebrale stă în raport direct cu gradul de perfecțiune al gândireĭ. In acest ordin de ideĭ, dupe om vin maimuțele dise anthropoide, în urmă simplele maimuțe, elefantul, cânele, cari sunt animalele cu gândire maĭ desvoltată.

Comparând greutatea creeruluĭ la unele rasse găsim câ la cele maĭ multe națiunĭ Europene, el cântăresce 1,300 grame, la Australienĭ, 1,197 grame, la o femeă Australiană era numaĭ 900 grame, și la o Boschimană de 872 grame.

Cine are un creer de 1000 grame póte dupe P. Bert să fie taxat de imbecil fără supărare

S'a constatat că la Europenĭ puținĭ inteligențĭ, la imbecili, la uniĭ criminalĭ, circonvoluțiile cerebrale sunt puțin pronunțate, unele sunt chiar cu totul drepte fără curburĭ.

D. Pozzi arată figura creeruluĭ uneĭ imbecile unde acéstă disposițiă a circonvoluțiunilor este evidentă.

Creerul copiluluĭ noŭ născut este încă cu circonvoluțiile puțin desvoltate.

Circonvoluțiile cerebrale sunt maĭ desvoltate la omul inteligent și cu cât cine va lucreadă maĭ mult cu intelectul cu atât și aceste circonvoluțiunĭ se desvoltă maĭ mult ; precum și brațele muncitoruluĭ cu mânile sunt maĭ desvoltate.

Simetria circonvoluțiilor este o notă de inferioritate dupe cum a indicat Broca. Creeriĭ umanĭ sunt maĭ asimetricĭ ca a orĭ căruĭ mamifer inteligent.

Cele ce arătăm aici intră în regula generală căcĭ sunt și casurĭ isolate care fac escepțiunĭ.

Flourens a arătat prin experiență că distrugând la porumbeĭ lobiĭ cerebralĭ, aceste păserĭ nu maĭ văd, n'aud, nu dau semne de cea maĭ mică inteligență, mișcările ce maĭ esecută sunt reflexe. Insă alte expe-

rienţe de acéstă natură n'au dat resultate positive la mamiferĭ.

Așa experienţă la om neputând exista, gâsim că la bolnavi atinșĭ de paralisiĭ generale (o formă de smintire) stratul cenușiu al circonvoluţiilor cerebrale este atrofiat fórte mult.

La asemenea bolnavĭ s'a observat că delirul lor coincidă cu stasa de sânge la suprafaţa creeruluí, și Moreau citéḍă casul unuĭ așa bolnav, care se credea Papa in timpul delirilor; dacă se lua sănge, delirul trecea și aplicându-i-se odată lipitori, cănd săngele curgea, bolnavul un cismar nu maĭ era Papa, insă impedicând sângele se curgă, oprindu'l cu degetele, cismarul nostru deveni iar Papa.

D. Luys relativ la sediul precis al zonei cerebrale destinată intelectului intr'un mod activ, ḍice că se póte respunde pe uă cale indirectă la aceasta; insă este știut că zonele unde se execută operaţiunile intelectuale sunt zone independente. Aceste zone se bucură de óre care autonomie, fiind că în practică vedem, și tot la persóne cu creerul bolnav, că facultăţile intelectuale pot fi lovite saŭ respectate in mod isolat; după Luys regiunile creeruluĭ unde se execută operaţiile gândireĭ sunt deosebite de acelea ce servă la impresiunile sensoriale in general.

Sunt bolnavĭ alienaţĭ, carĭ știu bine că sunt alienaţĭ, deci sunt in creer zone cerebrale de intelect care pot judeca de starea bolnavă a altor zone cerebrale.

Luys crede ca probabil, sediul celulelor nervóse intelectuale în regiunea mijlociă a substanţeĭ corticale,

unde ele ar forma un teritoriu bine limitat, și independinte, legat în limitele sale superióre și inferióre cu cele lalte strate de celule nervóse cerebrale, spre a 'șĭ putea manifesta rolul lor de organe ale gândireĭ.

Funcțiunile cerebrale fiind numeróse, aceste funcțiunĭ 'și au in creere un district mărginit și lesiunea acestor districte saŭ centri intelectualĭ ne pun in imposibilitate de a ne manifesta voința nóstră în modurile diferite de care ne servim, prin scriere, vorbire etc.

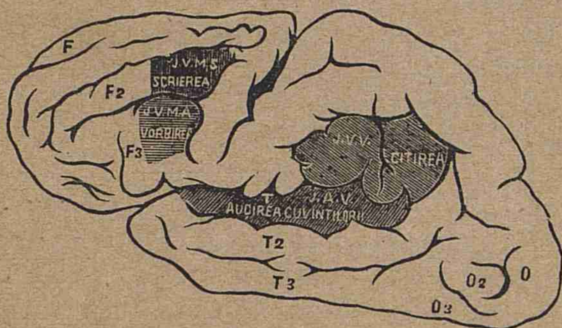
Cel I-iu, Doctorul Gall, a emis idea că pe suprafața craniului sunt maĭ multe bosse, și la aceste rădicăturĭ ale bolțeĭ osóse, ar corespunde, ar proemina substanța cerebrală, și desvoltarea acestor porțiuni ale creeruluĭ ar corespunde la diferitele manifestațiunĭ intelectuale. In cât dacă am crede ideile lui Gall am putea judeca de tóte calitățile uneĭ persóne, pipăinduĭ ósele capuluĭ. Ast-fel, pe acest cap artificial, putețĭ observa un număr insemnat de compartimente pe care se află scris funcțiunea ce 'ĭ corespunde. Memoria cuvintelor, afecțiunea, curagiul, limbagiul, etc., etc., tóte 'și aŭ zona lor limitată.

Teoria phrenologică a luĭ Gall, ast-fel precum el a indicat'o, nu este admisă de nimenĭ astă-dĭ, însă póte că acéstă teoriă să fi servit într'u căt-va autorilor cari in aceștĭ din urmă anĭ s'au ocupat mult cu chestiunea localisărilor cerebrale. Ast-fel, pe când Gall a fundat teoria sa pe bossele observate pe suprafața bolțeĭ craniene în mod empiric, autoriĭ modernĭ, Hitzig și Fritsch, Ferrier, Carville și Duret, 'n fine profesorul Charcot aŭ căutat prin esperiențe asupra animalelor,

prin observațiunĭ clinice și provenite din necropsii se pună bazele localisațiunilor creerului.

Funcțiunile cerebrale, gândirea, expresiunea ei prin vorbă articulată, prin scrierĭ, prin mimică n'are nicĭ un raport cu bossele craniene. Cu tóte acestea proeminența, eșirea în afară a porțiunilor osóse frontale indică lobiĭ cerebralĭ corespondențĭ, bine desvoltați ; se scie, că craniul lui Dante avea lobiĭ frontalĭ fórte desvoltațĭ.

Zonele saŭ districtele cerebrale cele maĭ principale astă-dĭ cunoscute sunt acelea în cari 'șĭ are sediul limbagiul, vědul și audul, și numaĭ de aceste vom vorbi căci ele fac partea principală a subiectuluĭ nostru ; prin vědu și audu, înțeleg centrul cuvintelor audite, vědute prin citire și vorbire.



I. V. M. S; Imagina verbală de mișcare scrisă, saŭ centrul scriereĭ.

I. V. M. A; Imaginea verbală mișcătóre a articulăreĭ cuvintelor saŭ centrul vorbireĭ.

I. V. V. Imaginea visuală vorbită, saŭ centrul citireĭ.

I. A. V. Imaginea saŭ sediul audireĭ vorbeĭ, saŭ centrul audireĭ cuvintelor.

Spre a putea citi trebue să vedem literile scrise, imagina acestor litere se transmit prin retină, (membrană nervósă sensibilă a ochiuluĭ) la nervul optic, care duce imagina la un punct central în creere (lobul parietal inferior partea sa profundă), în partea stăngă. insă după Charcot și Ballet acésta este numaĭ o probabilitate, căcĭ casurile observate în stiință nu s'au presintat cu lesiunĭ limitate numaĭ la teritoriul probabil al percepţiuneĭ vedereĭ.

Este insă mai sigură localisarea imaginelor verbale, auditive in 1-a și a 2-a circonvoluțiune temporală stăngă, căci cu lesiunea acestor regiunĭ s'a observat mai in tot deauna surditatea verbală.

Insă ceia ce se ştie astăḑi mai bine, find că și studiul seu s'a făcut de mai mult timp, este sediul limbagiuluĭ articulat.

Deja la inceputul seculuiuĭ D-rul Gall a emis ideea că sediul limbagiului articulat, al graiuluĭ, ocupă lobii sus orbitari ai creeruluĭ.

Dax (1836) publică uă lucrare in care arată cel I-iu că limbagiul articulat ocupă lobul frontal stăng.

Dar n'a fost de cât regretatul profesor Broca care in 1861 localisă acéstă funcţiune în a 3-a circonv. frontală stângă, și astăḑi numim ca să fim ințeleșĭ, circonvoluţiunea lui Broca, când vorbim de lesiunea eĭ, care dă loc la Aphasia sau pierderea facultăţi de a vorbi, de a articula cuvintele, și ca să fim și mai lămurițĭ vom ḑice că lesiunea ocupă sfertul posterior al circonvoluțiuneĭ luĭ Broca in Aphasia ḑisă motrice.

Uă altă zonă importantă o găsim ocupând piciorul

a 2-a circonvoluţiune frontală stănga, aici este teritoriul unde se depun imaginele scrierei; centrul scriereĭ ocupă deci un teritoriu vecin centrului vorbireĭ articulate şi lesiunea zonei prin care ne manifestăm găndirea prin scris, dă loc la agrafia, adică persónele cu aşa lesiune şi care ştieau să scrie, nu mai pot scri, de şi nu le lipseşte inteligenţa nici vederea literilor şi pot vorbi. Prin urmare agrafia póte exista fără aphasie şi fără alexie (alexia este perderea facultăţei de a citi).

Ca să resumăm aceste localisărĭ fórte importante, căcĭ ele sunt sediul gândirei, am văḑut că sediul vorbireĭ articulate ocupă sfertul posterior al circonv. 3 a frontală stângă. In 1-ia circonv. temporală am menţionat ca probabil sediul imaginelor verbale auditive, adecă facultatea ce are cineva de a inţelege ce 'i se vorbeşte, a auḑi cuvintele; în lobul pariental inferior găsim ca fórte probabil sediul imaginelor verbale visuale sau facultatea ce avem de a putea citi şi lesiunea acesteĭ zone dă loc la alexia adecă neputinţa de a maĭ putea citi; şi în fine în a 2 circonv. frontală tot la stânga am văḑut sediul imaginelor miotrice graphice facultatea de a scrie.

Acum că am văḑut care sunt în creere regiunile de unde plécă gândirea, şi că acésta se póte manifesta, prin vorbă, prin scriere, prin citire şi prin auḑire, se vedem şi cele-lalte condiţiunĭ prin care gândirea se manifestă.

Pentru ca gândirea să se pótă manifesta, pentru ca ea se fie bine echilibrată, este necesitate ca creerul sá fie sănătos, şi sângele care îl nutreşte se mérgă

regulat la circomvoluțiunile intelectuale (zonă indicată de Luys). Un sânge sărac în globulĭ roșĭ, ceea ce se vede la persónele prea anemice, nu va duce la creere un excitant suficient oxigenul, și vom avea din acéstă causă gândirea slabă, vorbă slabă, lipsă de memoriă, ne poftă de muncă intelectuală; și un sânge prea bogat in globuli roși, va avea acelașĭ resultat, căcĭ el va circula cu greu în capilarele creeruluĭ, și se știe că ómeniĭ prea cu sănge la cap nu pot lucra mult cu inteligența ; asemenea s'a observat de mult timp că pe timpul când creerul este in activitate, adecă când gândim, sângele este în maĭ mare cantitate adunat in acest organ, și pe când stăm fără a ne gândi la nimic sau când dormim, creerul este anemiat, și voiŭ menționa în treacăt, că somnul este resultatul uneĭ anemiĭ cerebrale, căcĭ n'am putea dormi dacă creerul ar funcționa; lucru ce se întâmplă când sângele merge regulat să 'l stimuleze.

Necesitatea uneĭ circulațiunĭ de sânge regulată la creere, în timpul gândireĭ a fost anunțată deja de Hippocrate acum 2000 de anĭ.

Așĭ putea cita multe esperiențe care probéză că lipsa de sânge la creere pune pe indivizĭ in posițiune de a avea uă memorie slabă, uă gândire nesigură, leneșă, și că orĭ ce lucrare intelectuală nu póte fi susținută de persónele cu lipsă de sânge, de unde și necesitate de o alimentare bună persónelor ce lucréză cu intelectul.

Știm din fisiologiă, că circulațiunea sanguină este maĭ activă în orĭ-ce glandă pe timpul activitățeĭ sale,

tot ast-fel se petrec lucrurile și în creere, care este organul gândireĭ.

Dacă celula cerebrală ar fi neîncetat excitată prin oxygenul ce 'ĭ aduce săngele, repausul intelectuluĭ ar fi imposibil, de aceia fără a intra în amănunțimi să amintim că, când dormim creerele primește licuidul nutritiv numaĭ cât 'ĭ trebue ca sĕ 'șĭ susție viața, însă nu să și maĭ funcționeze, adică să dea nascere la gândire.

Uă emoțiune póte pune pe cel ce vorbesce în public în posițiune de a nu 'șĭ putea continua cuvăntarea începută; în așa cas emoțiunile strâng lumina vaselor capilare din creere și din anemia trecătóre ce resultă, gândirea se întrerupe d'uă dată, așa lucru s'a întâmplat oratorilor une orĭ.

Este fórte lesne a proba cum gândirea resultă din mersul regulat al săngeluĭ la masa creeruluĭ, pentru acésta, nu avem de căt să întrerupem mersul sângeluĭ la organul gândireĭ, comprimând pe cele douĕ artere carotide (aflate pe laturile gâtuluĭ) și îndată survine somnolența și chiar somnul complect.

Colombus citat de Richet, în mijlocul uneĭ adunărĭ numeróse, a comprimat uneĭ tinere persóne carotidele, producăndu-'ĭ ast-fel uă stare de somnolență.

Prin urmare gândirea este funcțiunea celuleĭ cerebrale, și aceste celule dispuse în creere, la periferiă în maĭ multe straturĭ, precum și în ganglioniĭ ḍișĭ nervoșĭ, sunt organele acțiunelor nóstre cele maĭ înalte.

Nu însă tóte celulele nervóse din creere servă la constiință. și numaĭ acelea ce ocupă regiunea indicată

aicĭ de D. Luys. Cele-l-alte celule nervose aŭ și ele rol destul de important în diferite acțiunĭ ale găndireĭ, insă celulele conștiințeĭ fiind grupate maĭ multe la un loc aŭ acțiunĭ maĭ înalte, de unde disposiția în straturĭ superpuse numeróse în circonvoluțiuni precum vedem pe diferitele figurĭ aicĭ arătate.

Și în măduva spinăreĭ avem celule nervóse, și cu tóte acestea nu avem de cât un centru inconscient, fiind că în măduva spinăreĭ aceste celule nu sunt așa de numeróse și nicĭ dispuse în strate unele peste altele și póte că și calitatea lor diferă.

La om se póte numĕra maĭ multe miĭ de celule nervóse superpuse pe un milimetru pătrat în circonvoluțiile cerebrale, și maĭ mult încă, numĕrul acestor celule este maĭ considerabil pe lobiĭ frontalĭ, și am arătat deja, că aci este zona intelectuluĭ superior.

Spre a se înțelege de orĭ-cine mecanismul transmitereĭ gândireĭ, și a orĭ căruia act plecat de la creere, voiŭ ḑice dupe Luys că un centru nervos conscient se compune dintr'o zonă de celule nervóse, puse în relaţiune cu douĕ sisteme de conductorĭ, fire nervóse, unul prin care vin excitațiile sensitive, altul prin care plécă excitaţiunea motoriă, și redus la ultima expresiă, un centru conscient nervos póte fi considerat ca compus dintr'o singură celulă nervósă cu 2 prelungirĭ; prin una ar veni incitațiile sensitive, prin alta ar pleca ordinele motoriĭ. Un exemplu vulgar vĕ póte explica cum funcționéḑă aceștĭ centri nervoși, în ceia ce numim acțiune reflexă: un copil pune degetul pe un obiect care frige, nerviĭ sensitivĭ aĭ degetuluĭ transmit fórte repede

sensibilitatea obiectuluĭ la centru conscient, sensaţia este neplăcută repede acest centru transmite ordinul prin firul motor tocmaĭ în punctul unde degetul a simţit impresiunea, acesta se retrage imediat. Când conscienţa este normală acéstă acţiune este fórte repede esecutată. însă la bolnavĭ de creere, la alienaţi se observă, că eĭ 'şĭ pot lăsa degetul să ardă fără a 'l susstrage din locul vătămător.

Aceste acţiunĭ se petrec şi maĭ repede când cine-va le repetă maĭ des căcĭ în aşa cas celula nervósă conscientă păstréză urma actuluĭ reflex, de unde şi proverbul ; *chat échaudé craint l'eau froide* şi orĭ-cine se fereşte de a maĭ avea curiositate se repete un lucru a căruia neajunsurĭ le a resimţit o dată.

Din aceste resultă că este necesar pentru ca gândirea nóstră să aibă un caracter superior, să căutăm a depune tot ideĭ bune în centrul conscient, şi se repetăm aceste idei, ca ast-fel să rămâe în memoriă, se ne putem reaminti de ele în ocasiunile sociale.

Am arătat maĭ sus că pe timpul funcţionăreĭ orĭ căruĭ organ, o maĭ mare cantitate de sânge abundă în acele organe, şi în stare de neactivitate, în timpul somnuluĭ pentru creere, acest licuid vital este în maĭ puţină cantitate. Cu accelerarea decĭ a circulaţineĭ sângeluĭ, în timpul activităţeĭ psychice vom observa o râdicare de temperatură relativă cu durata şi felul acesteĭ activităţĭ. Când cine-va lucreadă cu muschiĭ, face gimnastică cu braţele, face drumurĭ lungĭ pe jos, se observă o rădicare de temperatură în regiunea muschilor supuşĭ uneĭ activităţĭ maĭ întinse.

Era decĭ natural ca și pentru gimnastica creeruluĭ să se observe acelaș lucru, și într'adevĕr experiențele aŭ demonstrat acest fapt.

Deja din 1870 pe când avuĭ onóre să fiu elevul regretatuluĭ profesor Broca la Paris, urmăriam cercetările acestuĭ magistru, asupra temperatureĭ craniene luată c'un cerc de termometre. In acelașĭ an a apărut în archivele de physiologiă o lucrare importantă a profesoruluĭ Schiff asupra încălḑireĭ centrilor nervoșĭ pe timpul travaliuluĭ cerebral.

Dupe Lombard, care de la 1867 se ocupă cu acéstă chestiune, cea maĭ mică emoțiune, cea maĭ mică lucrare intelectuală, produce o rădicare de temperatură la creere.

Broca în 1877 a publicat lucrarea sa și în care arăta că temperatura creeruluĭ se rădică pe timpul activităţeĭ cerebrale .

Acelașĭ lucru s'a confirmat și de P. Bert care a făcut în acest sens o comunicare la societatea de biologiă din Paris la 19 Ianuar 1879.

Byasson în thesa sa de agregațiune în 1868, arată că esercițiul gândireĭ este însoțit d'o producțiune maĭ mare de fosfate și sulfate alcaline, resultând din usura celulelor cerebrale în activitate. Acéstă opiniune susținută de uniĭ autorĭ și în parte și de profesorul Beaunis nu este admisă de Gorup-Bezanez.

In aceleașĭ ideĭ D. Fustier (thesa de la Lyon 1879) a găsit că aciditatea urineĭ este mărită pe timpul activităţeĭ creeruluĭ. Insă studiĭ din puntul de vedere adevêrat fisiologic încep la 1879 cu lucrarea profe-

soruluĭ Thanhoffer, care a publicat un memoriu în archivele luĭ Pflügger cu acest titlu: «Influența activitățeĭ cerebrale asupra pulsuluĭ.»

Thanhoffer înregistra pulsul de la artera radială, prin ajutorul sphygmographuluĭ, la persóne pe care le punea să esecute ceva probleme matematice; în timpul acestuĭ esercițiu intelectual pulsul devinea maĭ frecuent însă scădea ca amplitudine, adică se afla maĭ puțin sânge la periferiă și maĭ mult în creere. Pe de altă parte un învățat italian Mosso a repetat experiențele luĭ Thanhoffer, și încă a avut ocasiune a observa la patru persóne, la care parte din creere se vedea liber din causă că osul lipsea accidental, și la aceste persóne dându-li-se a esecuta óre-care probleme cu intelectul, acest autor a observat, că pulsul de la antebraț inregistrat, era maĭ frecuent dar maĭ mic, antebrațul scădea în volum, pe când creerul creștea în volumul sĕŭ.

Pentru a controla aceste experiențe, un tânăr frances Dr. Eufène Gley a intreprins în 1881, cercetărĭ asupra condițiunilor fisiologice ale gândireĭ, și ca să evite orĭ ce greșelĭ, a experimentat pe el însușĭ, punându-se în condițiunĭ determinate de repaus absolut intelectual, și de lucrare intelectuală. Acest autor a executat asupra 'șĭ treĭ-ḑecĭ de experiențe, consistând în citirĭ de filosofiă, teorii de geometriă, și diferite addițiunĭ esecutate cu creerul. Ca repaus, Gley a căutat pe cât s'a putut să se abțină de la cea maĭ mică gândire.

In diferite aceste stărĭ ale creeruluĭ autorul a inregistrat mișcările respirațiuneĭ cu pneumograful, și

bătăile inimeĭ cu cardiograful inregistrând pulsul carotideĭ, și un tabel amănunțit arată mersul acestor experiențe, din care resultă, că bătăile inimeĭ sunt maĭ numeróse în timpul gândireĭ de cât în repaus, și maĭ mult încă, frecuența bătăilor inimeĭ staŭ în raport direct cu atențiunea intelectuală. Ast-fel pulsul bătea 78 de orĭ în repaus și 84 în activitate cerebrală când experimentatorul esecuta probleme de geometriă cu care era maĭ puțin familiarisat. Diferința era prea mică, 2 și 3 când făcea lectură de filosofiă, lucru cu care era maĭ obicinuit.

De și diferința pulsațiilor nu este așa mare, însă constanța lor, șî timpul indelungat la care Gley s'a supus experienților, le dă o adevărata valóre.

Pulsul persistă încă cât-va timp după încetarea activităței cerebrale, a fi tot maĭ frecuent, și Mosso cu Thanhoffer au notat deja acest fapt.

Din aceste experiențe putem deduce următórele considerațiunĭ practice:

Uă activitate prelungită cu intelectul încăldesce maĭ mult creerul, căci orĭ ce lucrare dă loc la oxydațiunĭ, la căldură precum am arătat deja, și uă tensiune necumpănită a creeruluĭ póte deveni vătămătóre. — Se scie asemenea că cine-va se adórme cu greŭ în urma uneĭ veghiărĭ îndelungate, căcĭ în așa cas sângele stând în creere, anemia cerebrală nu survine curând și prin urmare somnul este turburat. — Gley a inregistrat în timpul experiențelor sale și pulsul de la artera radială și a observat că în timpul gândireĭ amplitudinea luĭ era scădută și în total pulsul

era maĭ mic, decĭ sângele era concentrat la organul gândireĭ. Fr. Franck dice și el că se observă uă mărire în volumul creerului în timpul când se esecută un problem matematic, ceia ce ține d'uă accelerare în circulațiunea cerebrală, însă în acelașĭ timp se observă și uă modificare în respirațiune, care 'l face să nu admită în totul că creerul se mărește, din causă că el este în activitate și că primește maĭ mult sânge. Insă Gley experimentând în acest scop n'a vĕḑut nici-o modificare apreciabilă în respirațiune pe timpul de repaus și de lucru al creeruluĭ, pe când pulsațiile tot d'auna 'ĭ aŭ dat resultatele aicĭ indicate.

Ca conclusie din lucrarea luĭ Gley reesă că pe timpul gândireĭ se observă : I. Sporire în numĕrul bătăilor inimeĭ, care par a fi în raport direct cu gradul atențiĭ ce facem.

II. Dilatarea artereĭ carotide (artera la gât) ca sângele să trécă la creere în maĭ mare cantitate, fenomen invers în arterile de la antebraț.

III. Aceste fenomene sunt cu atât maĭ pronunțate, cu cât atențiunea este maĭ îndelungată.

IV. Aceste modificărĭ țin dupe Marey de uă influență vaso-motrice.

V. Funcțiunile psychice staŭ în strânsă legătură cu circulațiunea sângeluĭ.

Un alt exemplu de domen comun în acéstă privință 'l vedem în unele circonstanțe : când cine-va 'șĭ stimuléḑă circulația sângeluĭ prin bĕuturĭ spirtóse, prea curând vedem óre care schimbărĭ în fenomenele ideațiuneĭ. Tóte nemulțumirele în acele momente sunt

uitate, totul pare cum ḑice francesul *rose*, căcĭ sângele abundă în creere așa de repede că spre a exprima neted faptul, putem ḑice că celulele cerebrale ast-fel stimulate, funcționéḑă desordonat stăpânul, centrul intelectuluĭ nu póte in așa condițiunĭ calma iritația celulelor excitate, căcĭ și el póte este tot așa de excitat.

Din aceste câte-va fapte fisiologice reese că psychologia nu póte exista fără fisiologiă și acésta a înțeles'o deja mulțĭ filosofi.

Pe de altă parte fisiologistul italian Mosso, a mers maĭ departe și a deschis psychologieĭ experimentale uă cale ncuĕ inventând un apparat, care s'a numit de uniĭ autorĭ psychometru, și de Mosso Pletismographe și a căruia figură vi se presintă aicĭ.

Am vĕḑut maĭ sus, din experiențele luĭ Gley maĭ cu osebire, că impresiunile, atențiunile și lucrările intelectuale modifică bătăile corduluĭ și circularea sângeluĭ. Prin aparatul luĭ Mosso se póte constata și maĭ lesne modificările ce încércă creerul în timpul gândireĭ.

In acest scop apparatu sĕŭ se compune dintr'un mănecar de sticlă, închis la uă extremitate, deschis la cea-l-altă și în care póte să intre cu înlesnire mâna cu tot antebrațul. Uă brățară de cauciuc închide bine acest mănecar de sticlă la plica cotuluĭ fără a strînge însă prea mult acéstă regiune. Pe suprafața acestuĭ cilindru de sticlă există treĭ găurĭ, prin una ce se póte închide c'un dop de plută se introduce apă caldă; prin alta se pune un termometru,

care ne arată temperatura apeĭ ; în fine la a 3-a gaură este adaptat un tub recurbat, făcut parte de cauciuc, parte de sticlă.— Partea de sticlă a acestuĭ tub care este recurbată dă într'o mică epruvetă de sticlă (M), care stă spănzurată d'un scripite dublu, și care stă echilibrată printr'uă greutate (N) care ține un condeiŭ de sticlă spre a scrie la trebuință pe un tambur înregistror. Ast-fel fiind dispus aparatul, orĭ ce mișcare în circulația sângeluĭ se va scrie cu condeiul aci descris pe tamburul corespondent.

Volumul antebrațuluĭ introdus în mânecar va cresce saŭ va scădea, după dilatarea saŭ contractarea vaselor antebrațuluĭ și aceste stărĭ vor fi in raport cu starea cere rală. Când sângele va fi in mai mare cantitate în antrebraț, licuidul din mânecar va merge în afară spre epruveta de sticlă (M); când din contra vasele vor fi contractate și maĭ puțin sânge în vasele din antebrațul introdus in mânecar, uă óre-care cantitate de apă va reveni de la epruvetă în mânecar.

In aceste două circumstanțe epruveta nóstră se va scoborî saŭ se va urca la suprafața liquiduluĭ, ce se află în borcanul mare de sticlă, în care stă înotând epruveta în cestiune. Borcanul mare (P) este plin cu alcool și apă spre a evita orĭ-ce greșală ; căci acéstă soluțiune avênd uă densitate inferióră apeĭ din epruvetă, acésta înotând, în borcanul în chestiune va deplasa un volum ceva superior a volumuluĭ apeĭ, care din mânecar s'a scurs în cavitatea sea.

Lucrurile sunt ast-fel aranjate ca nivelul în epru-

te dă jos după trotuar, nu ḑicĭ nimic, mergĭ puţin, facĭ câţĭ-va pașĭ, te întorcĭ să cerĭ explicaţiune.

Insă să precisăm maĭ fisiologicește acéstă chestiune.

Se știe că transmisiunea nervósă ca și fluidul electric are necesitate de óre-care timp spre a ajunge la destinaţie ; așa, excitaţiunea mișcătóre străbate pe secundă aprópe 30 metri și excitaţia sensitivă ceva maĭ mult.

Basat pe acésta, știinţa a căutat să pătrundă și maĭ departe și s'a cercetat care este timpul reclamat de acţiunile psychice spre a se esecuta. Cu alte cuvinte, cât timp 'i trebue intelectuluĭ ca primind uă sensaţiune să dea semn că s'a pătruns de acea sensaţiune ; așa, s'a observat că durata excitaţiunelor aparatuluĭ sensitiv pentru sensaţiunile vederei ar fi de la 0,02 la 0,04 secunde. Insă durata percepţiunilor sensitive sunt variabile și acésta depinde de felul excitaţiuneĭ. Ast-fel, se notéză 0,19 de secundă pentru escitaţiunile vedereĭ, 0,15 pentru percepţiunea impresiilor auḑuluĭ.

Pentru durata operaţiunilor intelectuale celor mai simple, succedând percepţiuneĭ sensitive, avem indicaţiile D-lor Kries și Auerbach, și din care resultă că spre a manifesta gândirea în urma unei escitaţiunĭ óre-care, timpul depinde de individ și de felul acesteĭ escitaţiunĭ, de la 1 la 6 sutimĭ de secundă.

Esperienţa se face aprópe in modul următor, după cum am avut ocasiune sĕ vĕd, asistând la Paris, la

aşa esperienţe, în laboratorul clinicei mintale a Profesoruluĭ Ball.

Intr'uă cameră se află instalat maşinĭ electrice, aparat de înregistrare, de aici plécă în altă cameră vecină, cameră obscură, nişte fire electrice care corespund la o masă şi la un manipulator (ca la telegraf); naintea acestui manipulator se află dispus un aparat care susţine un tub de sticlă în interiorul căruia se află un fir metalic ce corespunde la cea-l-altă cameră unde se află persóna ce dă semnalul.

Persóna a căreia fineţă de gândire este a se studia, stă cu măna pe manipulator şi cu privirea la tubul de sticlă in care se află firul metalic şi 'i se recomandă că orĭ de câte-orĭ va vedea—şi se vede fórte bine, căcĭ camera este obscură —uă lumină roşiă în tubul de sticlă, să apese pe manipulator. Persóna însă ce dă această lumină trimite cu mare rapiditate succesiv doĕ culorĭ luminóse, una roşiă; alta albastră.

Orĭ de câte orĭ persóna în esperienţă vede una din aceste douĕ focurĭ luminóse apasă pe butonul manipulator când apare lumina roşiă, căcĭ aşa 'i s'a recomandat, şi nicĭ nu este prevenit că'i va trece naintea ochilor maĭ multe culorĭ. — Apăsând pe buton firul metalic ce corespunde transmite la aparatul de înregistrare acéstă mişcare care se înscrie regulat. Insă se întâmplă că persóna în esperienţă greşeşte şi apasă pe buton une orĭ când apare lumina albastră; şi cum aceste mişcărĭ se înscriu pe aparatul din camera vecină, se judecă la urmă gradul de fineţă a găndireĭ, dupĕ numĕrul greşelilor făcute.

Tot în acest scop Donders a inventat douĕ instrumente, unul se numeşte naematachometru, cel-l-alt naematachographe ; cel ântăiŭ servă a arăta timpul necesar minimum pentru uă ideă simplă ; cel de al duoilea, a determina durata operaţiunilor maĭ complicate ale gândireĭ.

Aci este locul să menţionez, pentru ce un copil care strănge de códă pe uă pisică adormită riscă în tot d'auna să fie sgăriat, şi din contra când pisica nu dórme póte fi şi este chiar strânsă de códă, şi copilul nu este atins.

Când pisica nu dórme, copilul se apropiă timid de dĕnsa, o strânge de códă şi repede 'şĭ retrage măna, dênsa n'a avut timp să surprindă mâna copiluluĭ — Din contră când pisica este adormită, şi maĭ tot d'auna pare a dormi adânc, copilul se apropiă, uă strânge cu óre care sfială de códă, şi pisica nu se mişcă ; copilul atuncĭ încurajat începe acelaş lucru cu pisica, însâ o strânge maĭ tare data acésta, şi priveşte pisica care începe a se scula din somn, atuncĭ copilul 'şĭ retrage mâna, însă este prea târḑiu, a fost deja sgâriat de dênsa ; eată dar justificat proverbul frances care ḑice „Il ne faut pas réveiller le chat qui dort“ care se póte aplica în mod maĭ larg în diferite circumstanţe.

Dómnelor şi Domnilor.

Prin cele expuse am arătat şi am lăsat a se înţelege că gândirea intervine, se manifestă în tóte acţiunile nóstre mai superióre, însă cu timpul obiceiul acestor acţiunĭ esecutate de gândire, repetate des, din volun-

tare ce eraŭ devin reflexe, involuntare. Exemplu: copilul care când începe a umbla pe picióre, pune multă atențiune în mers, fuge, alérgă, ca paserile ce sbor fără a se gândi ce face, de unde se întâmplă că cade pe jos de multe orĭ. Omul mergând nu face alt-fel, însă merge maĭ cu băgare de sêmă, dar când este cu gândirea aiurea, se întâmplă să dea peste altul pe stradă. Cu toțiĭ știm că mergând pe stradă și fiind cu alte persóne, vorbim, fără a ne gândi la mersul, la pașiĭ ce facem mergând; gândirea nu intră tot d'auna în locomoțiune, și când intră, și eștĭ observat de cine-va mergĭ maĭ prost, de cât când te gândeștĭ cu totul la alt-ceva ca la mers.

Privițĭ uă persónă mergând, spunețĭ 'ĭ să mérgă sub observația d-vóstră și vețĭ vedea că va merge ceva maĭ defectuos cu gândirea ațintită la mers, de cât la alt ce-va.

Un pianist esersat va esecuta maĭ bine uă piesă când nu 'șĭ va privi degetele, de cât privindu-le.

Prin urmare uă dată educația făcută altor organe, creerul, șeful acțiunilor celor maĭ delicate, nu maĭ are necesitate de a se ocupa și de acțiunile cele maĭ inferióre.



Până aicĭ am vorbit de condițiunile și de sediul probabil al gândireĭ; să vedem acum cum ne servim noĭ de acéstă înaltă facultate a creeruluĭ, cu alte cuvinte în ce mod se manifestă gândirea în afară de

noĭ, înțelegețĭ bine Dómnelor și Domnilor, că voesc să vĕ vorbesc despre limbagiul, căcĭ prin el și numaĭ prin el putem manifesta gândirea nóstră, și a o comunica semenilor noștri, este însă și un limbagiu care póte fi numit limbagiul interior.

Limbagiul póte fi articulat, mimic saŭ prin gesturĭ, scris, eroglific, adică că gândirea se póte comunica în aceste diferite modurĭ, insă nimic nu póte fi comparat cu limbagiul articulat, singurul don pe lângă altele care separă pe om de animal.

El póte fi considerat ca o creațiune a gândireĭ, și nu póte fi limbagiu fără gândire, pe când cugetarea, gândirea există fără a putea fi exprimată prin graiu, de unde și există limbagiul mimic, și surḑiĭ și muțiĭ se înțeleg între eĭ fórte bine și destul de repede prin mișcarea convențională a degetelor și a gâtuluĭ.

Și acest limbagiu prin gesturĭ al surḑilor și muților este mult maĭ superior ca acel ce ni 'l dă unele mașinĭ vorbitóre, căcĭ într'un cas el provine de la gândire, emanată și ea de la creere precum am arătat, pe când mașina vorbitóre produce tonurĭ articulate fără viață.

Ceia ce face ca limbagiul uman să fie superior vorbireĭ animalelor, nu este atât natura vorbeĭ articulate ci calitatea și origina de unde plécă acéstă vorbă, care face superioritatea eĭ. In general putem ḑice că intre gândirea omuluĭ și a animaluluĭ există uă deosebire enormă ; însă intre limbagiul unuia și a altuia nu există așa colosală deosebire.

Sunt popóre care aŭ vocabular fórte restrâns și

Cuvintele luĭ Lucreţiu ne arată uă analogiă funda-

„mele născocite de dânsul. De o potrivă, nu e uşor cu binele să „îmblânzescĭ pe ómenĭ carĭ nu vreaŭ să asculte; aceştia în adevĕr nu ar fi suferit să li se împuiă urechile cu sunete de cuvinte, „dacă nu le-ar maĭ fi auzit maĭ nainte.

„In fine, ce e aşa de mirat ca genul omenesc. cu limba şi „voce, să însemneze obiectele cu sunete deosebite, după impre„siunile deosebite ce îĭ daŭ?

„Dobitócele lipsite de cuvêntare, şi chiar fiarele sălbatice, nu „obicinuesc ele să întrebuinţeze ţipete deosebite şi variate, după „cum simt frică, suferinţă séu bucurie? Lucrul se póte constata „prin esemple cunoscute. Când dulăĭ marĭ mârâie cu mânie şi 'şĭ „arĕt sub buzele lor umede, dinţĭ îngrozitorĭ, turbarea care „contractă fălcile lor ameninţătóre produce cu totul alte sunete „de cât acele ale lătrărilor sgomotóse; asmenea când încércă de „abia de a linge căţeiĭ lor cu o limbă blândă, sau că se jócă „cu dênşiĭ cu ghiarele, or că îĭ ridică în sus cu dinţĭ, duios, „prefăcându-se că 'ĭ înghite, cu totul alt-fel rĕsună gemetele „lor linguşitóre, de căt vaetele lor plângătóre, când sunt părăsiţĭ „acasă, saŭ când se tânguesc târându-se ca sĕ se ascundă de biciŭ.

„Privesce calul puternic, în flórea vârstèĭ: când, împins de zeul „amoruluĭ rânchiază cu vioiciune în mijlocul iepelor, vocea luĭ „sémănă óre cu acea ce produce, cu nările aprinse, în focul bă„tălieĭ, sau când alte patimĭ îĭ fac picióre le să tremure?

„Uită-te, în sfârşit, la atâtea paserĭ deosebite care îşĭ caută „hrana în undele sărate; cu totul alte sunete scot în alte oca„siunĭ, de cât când îşĭ caută mâncarea sau luptă cu prada lor, „altele îşi schimb vocea după timp, aşa spre exemplu corbi şi „ciorile, care se zice că aci chiem apele ploilor cu cânturĭ răgu„şite, aci cer să sufle vêntul.

„Dacă dar diferite impresiunĭ silesc pe animale, cum sunt ele „de mute, de a scóte sunete deosebite, cu cât e mai uşor de a „admite că ómeniĭ aŭ putut să însemne cu articulaţiunĭ deose„bite diferitele obiecte!

noĭ, înțelegețĭ bine Dómnelor și Domnilor, că voesc să vĕ vorbesc despre limbagiul, căcĭ prin el și numaĭ prin el putem manifesta gândirea nóstră, și a o comunica semenilor noștri, este însă și un limbagiu care póte fi numit limbagiul interior.

Limbagiul póte fi articulat, mimic saŭ prin gesturĭ, scris, eroglific, adică că gândirea se póte comunica în aceste diferite modurĭ, insă nimic nu póte fi comparat cu limbagiul articulat, singurul don pe lângă altele care separă pe om de animal.

El póte fi considerat ca o creațiune a gândireĭ, și nu póte fi limbagiu fără gândire, pe când cugetarea, gândirea există fără a putea fi exprimată prin graiu, de unde și există limbagiul mimic, și surḑiĭ și mutiĭ se înțeleg între eĭ fórte bine și destul de repede prin mișcarea convențională a degetelor și a gâtuluĭ.

Și acest limbagiu prin gesturĭ al surḑilor și muților este mult maĭ superior ca acel ce ni 'l dă unele mașinĭ vorbitóre, căcĭ într'un cas el provine de la gândire, emanată și ea de la creere precum am arătat, pe când mașina vorbitóre produce tonurĭ articulate fără viață.

Ceia ce face ca limbagiul uman să fie superior vorbireĭ animalelor, nu este atât natura vorbeĭ artitulate ci calitatea și origina de unde plécă acéstă vorbă, care face superioritatea eĭ. In general putem ḑice că intre gândirea omuluĭ și a animaluluĭ există uă deosebire enormă ; însă intre limbagiul unuia și a altuia nu există așa colosală deosebire.

Sunt popóre care aŭ vocabular fórte restrâns și

dupe intonația și gesturile ce fac, dau înțelesul cuvintelor.

Am zis că dacă ceva deosibesce pe om de animal, fără îndoială este limbagiul sĕŭ care póte fi numit inteligent spre a fixa maĭ bine valórea luĭ. S'a ḑis și repețat că și animalele, păserile, bróștele chiar aŭ și ele un limbagiu. Cine ḑice alt-fel, insă cum ḑice proverbul frances: il y a fagot et fagot, este limbagiu și limbagiu.

La animale el este mărginit și nu póte ajunge nicĭ la nivelul limbagiuluĭ unuĭ copil de 2 anĭ; că unele animale se pot înțelege între ele, nu este îndoială, ḑice D. Beaunis insă acésta nu modifică idea generală. Mașina vorbitóre a luĭ Wheatstone, ce e dreptul pronunță cuvintele următóre: te iubesc din tótă inima; Leopoldus secundus Romanorum Imperatorum. Acéstă mașină vorbitóre nu póte pronunța de cât cuvinte cu litere latine, căcĭ mașinăria eĭ este ast-fel dispusă.

Caracteristic în limbagiul uman vedem acésta: El de și ființă superióră, trebue sĕ 'șĭ învețe limbagiul sĕŭ, alt-fel remâne mut, pe când animalele se bucură de graiul lor fără a 'l învăța. Putem însă face uă excepțiune onorabilă pentru unele paserĭ: papagaliĭ, canariĭ și mierla 'șĭ învață limbagiul și cântecul lor.

Insă dacă vom crește un câine isolat de aĭ luĭ, el la timp va lătra tot ca câniĭ. — De 'l vom cresce la un loc cu pisicile, el nu va glăsui ca pisicele nicĭ uă dată, nu va miorlăi ci va lătra. Dar un copil lăsat și crescut isolat nu va vorbi nicĭ uă limbă, și aci 'șĭ are locul mica istorióră a luĭ Gaspard Hauser, pe care o voiu schița numaĭ: La 1828 pe stradele din Nuren-

berg, se găsesce un tânăr ca de 16 ani, abia mergând și care arată la trecători mașinalmente uă scrisóre, cu adresa uneĭ persóne cunoscute în localitate.

Sujetul nostru este condus dupe adresă, acolo refusă orĭ ce mâncare, afară de pâne și apă, și se culcă pe paie unde dórme fórte liniștit. Amphytrioniĭ acestuĭ óspete ne așteptat credând că aŭ a face c'un pungaș 'l pun la închisóre. Aicĭ se contată că el era un băia nenorocit, nu viclén, nu pungașiŭ, el nu știa să vorbéscă de cât două treĭ cuvinte pe care le pronunța bine și știa să scrie numele luĭ, și a isbutit să fie înțeles, că el se numesce Gaspard Hauser.

Fără a intra în amănunțimĭ, căcĭ am perde timp prea mult, este destul a arăta că un profesor s'a ocupat de instrucția luĭ și dupe câțĭ-va anĭ, misteriosul personagiu știind să scrie și să vorbească, se pregătea să descrie, cum el a fost lăsat de mic într'o cameră aprópe obscură și unde pe feréstră 'ĭ se da apă și pâne, și cum într'o ḑi revoltându-se óre cum, în contra calăuluĭ sĕŭ, ce 'l ținea secuestrat, acesta într'o nópte 'l a trimis călare c'un om necunoscut și 'l a abandonat pe stradele din Nuremberg, unde se află. Negreșit că acest băiat avea óre-care drepturĭ marĭ, căcĭ indată ce s'a descoperit că el la Nuremberg a învĕțat a vorbi și a scri a fost asasinat de un necunoscut.

Dacă s'ar fi lăsat Gaspard Hauser, fără nici uă instrucție, el ar fi continuat și de la 16 anĭ înainte să nu scie să 'șĭ exprime ideile séle, n'ar fi vorbit nici uă dată, însă póte ar mai fi trăit.

Asemenea esemple de și numeróse, nu cred util a le mai cita, însă casul lui Hauser a făcut mare sgomot în Germania la acea epocă încât credeam că e nemerit ca să'l menționez.

După Talmudiști tot ce știm noĭ astăzĭ, vorba, etc., ne vine de la Adam, căcĭ după Talmud limbagiul este un ce născut omuluĭ; și toți oameniĭ aŭ vorbit uă singură limbă, până când aceștia voind a zidi Turnul luĭ Babel, au fost pedepsițĭ de D-zeu, că îndrăznesc a se apropia de cer, și îĭ a făcut a nu se maĭ înțelege între eĭ; de atuncĭ ar exista maĭ multe dialecte.

Așa ideĭ însă astăzĭ nu maĭ sunt luate în serios, maĭ toțĭ suntem ca Toma, și nu credem orĭ ce așa lesne.

Nimic dar nu este maĭ natural de cât a admite că omul 'și a creat el singur limbagiul sĕu; el se perfecționéză din ḑi în ḑi și cum ḑice Lucrețiu, trebue să ne mirăm atât ca înzestrat d'uă voce, omul sĕ fi putut da diverselor sunete numirĭ deosebite, după impresiunea ce 'ĭ lasă imaginele diferite! Omului nu i-a trebuit de cât timp spre a 'șĭ manifesta gândirea prin graiu, organul principal creerul 'lu poseda de la naștere; și precum se scie și vorba este un talent ereditar, unia sunt maĭ mult, alțiĭ maĭ puțin vorbitorĭ. Regretatul nostru confrate Dr. Marcovicĭ când începea a vorbi nu maĭ isprăvea și tot așa era și părintele sĕŭ.

Dr. Lucas in Ribot, citéḑă casul uneĭ servitóre care vorbia mereŭ, și când n'avea cu cine vorbi, vorbea cu animalele și ḑicea că nu este vina eĭ, căcĭ ea sémănă cu tatâl eĭ.

Am arâtat aicĭ că gândirea se póte manifesta în a-

fară, spre a fi comunicată semenilor noștri prin vorbă viă, limbagiul obicinuit; prin mimică, gesturĭ diferite, semne convenționalĭ, și prin scriere. Cu modul ântăi de expresiune a gândireĭ, adecă cu graiul, ne servim la distanțe potrivite ca să fim audițĭ și acest mod de vorbire se póte esecuta și cântând, sau declamând; se scie câtă valóre se dă acelorași cuvinte rostite ca de ordinar și rostite cântănd.

Tonul face musica, dice proverbul, și așa este. Dacă vom mustra un copil c'un ton móle, amical, el nu se va impresiona mult, chiar adresându'ĭ cele maĭ aspre vorbe. Din contra, c'un ton aspru, supărăcios, și în fond pentru a esprima cuvinte dulcĭ 'l va pune îndată pe plâns.

Prin mimică, prin semne, 'șĭ exprimă ideile și astădĭ unele popóre, nu însă în Europa. Acest mod d'expresiune se învață prin imitațiune.

Insă nicĭ noĭ acești din Europa carĭ altfel ne bucurăm de vorba viă, de scriere, nu neglijăm gesturle și maĭ toțĭ vorbind facem diferite gesturĭ, și lucrul 'șĭ are logica luĭ, căcĭ mișcările capuluĭ esecutate prin muschiĭ gâtuluĭ, mișcările umeruluĭ, a mânelor, se fac sub influența circonvoluțiunilor cerebrale, a lobilor frontalĭ și tot în circonvoluțiunile cerebrale scim că este și sediul limbagiuluĭ articulat și scris.

Prin scriere ne servim fórte des ca să exprimăm gândirea nóstră, și citind scrierea luăm cunoscințe de ideile ómenilor celor maĭ depărtațĭ de noĭ.

Desemnul, pictura de asemenea pot face parte din

limbagiul scris, câcĭ observând un tablou bine esecutat, putem citi cea ce el represintă. Când arătăm unuĭ copil jurnale ilustrate, el nu întrébă ce face cutare și cutare persónă, ce spune stând acolo desinat. Nu intrâm în studiul amânunt al origineĭ limbagiuluĭ însă aci este locul să arătăm că dupĕ Say limbagiul uman s'a născut din sunetele cele maĭ nearticulate.

După Whitney, limbagiul nostru la origină era representat prin gesturĭ, pantomime, întonațiunĭ, țipete și formarea luĭ este un par incident în viața socială. Insă și acum ne servim de țipete, s. e. când ne speriem de ceva, dăm fără voe un țipĕt nearticulat

Chinezilor lipsindu-le multe cuvinte, spre a 'șĭ exprima ideile. se ajută de intonațiune și inflecsiunĭ ale voceĭ, în cât acelaș cuvênt servă a explica maĭ multe ideĭ după întonația ce dă cuvântuluĭ pronunțat; vorba lor este astfel maĭ mult convențională.

Max Muller în studiile sale asupra științeĭ limbagiuluĭ ḑice între altele: omul n'a putut numi un arbore, un animal, uă apă curgătóre sau orĭ și ce alt obiect care 'l interesa, de cât descoperind acestor obiecte calitățĭ care isbiau privirea. Așa s. ex. în perióda originară și embrionară a limbagiuluĭ, miorlâitul pisiceĭ, era cuvântul aplicat acestuĭ animal, nechiezarea cailor servea să indice că este vorba de cal etc. Copiĭ și acum la 4 anĭ chiar, trecând pe lângă un miel sau oaie, nu ḑic iată oia, mielu, ci imită glasul acestuĭ animal.

Multe popóre selbatice se înțeleg între ele prin imitația voceĭ animaluluĭ de care vorbesc. Nu voesc a intra maĭ mult în studiul origineĭ limbagiuluĭ, acésta nu intră în scopul meu, însă nu pot resista la dorința ce am se vă amintesc aicĭ urmĕtórele liniĭ ale luĭ Lucrețiu asupra graiuluĭ, și care sunt precum vețĭ vedea destul de lămurite in acéstă privință ; ele explică modul evoluțiuneĭ limbagiuluĭ ([1]).

---

[1]) Traducțiune de Tr. Djuvara, din Lucrețiu, origina limbagiuluĭ V. 1025—1087.

„Natura a împins pe ómenĭ să scótă variele sunete ale cuvên-„tăreĭ, și trebuința a dat nascere numelor lucrurilor. Tot cam ast-„fel copiĭ, prin neputința organuluĭ vorbireĭ, sunt adușĭ a se ex-„prima cu gesturĭ ; așa de pildă, eĭ arĕt cu degetul obiectele pre-„sente. Orĭ-ce ființă simte întrebuințarea ce póte face din facultă-„țile sale. Maĭ nainte chiar ca córnele născânde ale tênĕruluĭ taur sĕ'ĭ întrècă fruntea, el le îndréptă contra vrăjmașuluĭ ce urmă-„resce. Puiĭ de pantere și de leŭ se încércă deja să sgârâie și să „musce chiar când dințiĭ și unghiele le-aŭ dat numaĭ. In sfârșit, „vedem maĭ tóte soiurile de pasărĭ încredințându-se în plăpândele „și tremurândele lor aripĭ și punênd în ele tótă scăparea lor.

„A'șĭ închipui, prin urmare, că un om a hotărât un nume pen-„tru fie-care lucru, și că ceĭ-l-alțĭ ómenĭ aŭ învĕțat de la el aceste „nume d'ântâĭ, ar fi o nebunie. Cum óre acest om a putut în-„semna tóte lucrurile prin cuvinte și articula tóte sunetele cuvên-„tăreĭ, pe când ceĭ-l'alțĭ nu au putut'o face? Pe lângă acésta, dacă „ceĭ-l-alți nu ar fi întrebuințat asemenea cuvêntarea între dânșĭ, „de unde i ar fi venit aceluia cunoscința utilităţeĭ limbagiuluĭ, „și cine i a dat luĭ singur acéstă d'ântêiŭ putere de a sci numaĭ „el ce vrea să facă și de a o vedea în spiritul sĕŭ? De aseme-„nea nu se póte crede că unuĭ om singur i-a stat în putință de a „sili pe maĭ mulțĭ alțiĭ și de a 'ĭ aduce prin forță să învețe nu-

Cuvintele luĭ Lucreţiu ne arată uă analogiă funda-

„mele născocite de dânsul. De o potrivă, nu e uşor cu binele să „îmblânzescĭ pe ómenĭ carĭ nu vreaŭ să asculte; aceştia în ade- „vĕr nu ar fi suferit să li se împuiă urechile cu sunete de cuvinte, „dacă nu le-ar maĭ fi auzit maĭ nainte.

„In fine, ce e aşa de mirat ca genul omenesc. cu limba şi „voce, să însemneze obiectele cu sunete deosebite, după impre- „siunile deosebite ce îĭ daŭ ?

„Dobitócele lipsite de cuvêntare, şi chiar fiarele sălbatice, nu „obicinuesc ele să întrebuinţeze ţipete deosebite şi variate, după „cum simt frică, suferinţă séu bucurie ? Lucrul se póte constata „prin esemple cunoscute. Când dulăĭ marĭ mârâie cu mânie şi 'şĭ „arĕt sub buzele lor umede, dinţĭ îngrozitorĭ, turbarea care „contractă fălcile lor ameninţătóre produce cu totul alte sunete „de cât acele ale lătrărilor sgomotóse ; asmenea când încércă de „abia de a linge căţeiĭ lor cu o limbă blândă, sau că se jócă „cu dênşiĭ cu ghiarele, or că îĭ ridică în sus cu dinţĭ, duios, „prefăcându-se că 'ĭ înghite, cu totul alt-fel rĕsună gemetele „lor linguşitóre, de căt vaetele lor plângătóre, când sunt părăsiţĭ „acasă, saŭ când se tânguesc târându-se ca sĕ se ascundă de biciŭ.

„Privesce calul puternic, în flórea vârstèĭ: când, împins de zeul „amoruluĭ rânchiază cu vioiciune în mijlocul iepelor, vocea luĭ „sémănă óre cu acea ce produce, cu nările aprinse, în focul bă- „tălieĭ, sau când alte patimĭ îĭ fac piciórele să tremure ?

„Uită-te, în sfârşit, la atâtea pasĕrĭ deosebite care îşĭ caută „hrana în undele sărate ; cu totul alte sunete scot în alte oca- „siunĭ, de cât când îşĭ caută mâncarea sau luptă cu prada lor, „altele îşi schimb vocea după timp, aşa spre exemplu corbi şi „cĭorile, care se zice că aci chiem apele ploilor cu cânturĭ răgu- „şite, aci cer să sufle vêntul.

„Dacă dar diferite impresiunĭ silesc pe animale. cum sunt ele „de mute, de a scóte sunete deosebite, cu cât e mai uşor de a „admite că ómeniĭ aŭ putut să însemne cu articulaţiunĭ deose- „bite diferitele obiecte !

mentală a mijlócelor de comunicare între om și animal și în acelaș chip că limbagiul s'a desvoltat în mod gradat, încet incet, prin eserciţiul de tóte ḑilele, și cu progresele din generaţiă în generațiă.

Cu limbagiul rudimentar uman și mimic putem compara limbagiul animalelor și limbagiul păsĕrilor.

Darwin, în uvragiul sĕu Expresiunea emoţiunilor ḑice: «Când se gădilă uă maimuță tînără, acésta arti-«culéză un sunet vesel sau un rîs caracteristic. Câte o «dată râsul este mut; mărginile gureĭ sunt atuncĭ trase «înapoĭ, ceia ce face câte o dată ca pleopele inferióre «să se îndoiască. Cu tóte acestea îndoitura pleopelor «care este un ce caracteristic rîsuluĭ uman, se observă «maĭ bine încă la alte speciĭ de maimuțe. Dinți de la «maxila de sus nu sunt descoperițĭ, ceia ce o distinge «de rîsul uman; însă ochiĭ seĭ, devin scânteitori, luci-«torĭ.»

Cebus azorae (America de Sud) scóte un sunet particular, pentru a 'șĭ exprima plăcerea ce simte când revede o persóna bine cunoscută. Darwin citéză numeróse exemple care arată cum maimuțele 'și exprimă gândirea prin graiul lor particular.

Zaborowski citéză esemple de maimuțe care plâng când sunt triste;— un maimuțoĭ gelos de atențiunea ce dă păḑitorul uneĭ alte maimuțe, deschide ușor gura, scóte un glas răutăcios și intórce spetele păḑitoruluĭ. In fine în diferite circumstanțe, maimuțele și maĭ mult cele maĭ superióre emit sunete maĭ mult sau maĭ puțin articulate, însă fórte rudimentare, dar des-

tul de nemerite. Savage ḑice că Gorilul supărat 'șĭ încruntă sprăncéna ca și omul.

Tot acest autor citéză faptul următor: o maimuță urmărită la vânătóre după ce a fost surprinsă s'a suit într'un arbore cu copilul sĕu, urmârind cu atențiă mișcările vânătoruluĭ. Când acesta voi se tragă cu pușca, maimuța 'ĭ făcu semn cu mâna s'o lase și să plece; lucru ce ar fi făcut și un om.

Prin urmare jocul fisionomieĭ, mișcările cu mâna, cu picióríle, esecutate de animale correspund cu limbagiul mimic al omuluĭ, lipsit de graiul viu.

Darwin, după comunicarea ce 'ĭ a făcut Bartlett, menționéḑă modul întălnireĭ a douĕ maimuțe maĭ în vârsta, între ele:

«Când s'a pus pentru înteia dată douĕ maimuțe (chim-«panze) la un loc intr'uă cușcă, ele se puseră una vis-a-«vis de alta, și amendouă 'și lungiră buzele spre a se «pune in contact una cu alta; în urmă fie care pune uă «mână pe umerul celei-l-alte, se string în brațe, în fine «se ridică în picióre, cu mănele una pe lângă gâtul al-«teia, rădică capul în sus, deschide gura, și țipă de plă-«cere. Eată dar un limbagiu mimic destul de expresiv»

Dupe Houzeau și furnica dă probe că 'și comunică și ea găndirea ei. Este de ajuns ḑice acest autor ca una să dea peste ceva substanță de nutrit, ca îndată să se adune în acel loc; acest exemplu insă nu are mare insemnătate.

Intr'uă ḑi Clarville observă un escarbot, cioclu, (Necrophorus vespilibo) care se ocupa a ingropa in pămînt

un șoarece, vêḑînd că nu póte singur se duse și reveni cu alțĭ patru din specia luĭ și termină ast-fel îmormântarea șórecelui.

In ordinul mamiferilor găsim că elefantul, înțelege bine ordinile stâpânuluĭ seu și am vĕḑut la începutul conferințeĭ nóstre că acest animal se bucură d'un creere relativ bine desvoltat.

Eată o acțiune remarcabilă a elefanților dresațĭ pentru a prinde pe semeniĭ lor. Elefantul dresat merge cu stâpânul seu unde se pot întâlni și alțĭ elefanțĭ, tinerĭ maĭ cu osebire. Aicĭ el 'șĭ ia un aer afectos când se apropiă de eĭ, jucându-se și adunând iarbă, făcând amabilitățĭ către ceĭ pe care voesce a prinde — și când stâpânul 'ĭ face semn, el apucă de trompa pe cel ce 'ĭ vine maĭ bine și 'lu tîrêsce cu sine acasă la stâpânul seu. Acelașĭ procedeu se repetă orĭ de câte orĭ stăpânul voesce să prindă elefantul viu.

Limbagiul mimic este însă și maĭ perfecționat la om; *pantomimele jucate în Circurĭ* sunt destul de bine înțelese de public și la Neapole se jócă piese teatrale fără a se pronunța vr'un cuvênt articulat, numaĭ prin gesturĭ se înțelege tótă piesa. Nu vedem noĭ óre in acésta chiar origina limbagiuluĭ și când am arătat deja că evoluția luĭ s'a făcut în mod progresiv, și s'a ajuns la limbagiul articulat de astăzĭ de cât după maĭ multe secoli? Insă cu tot limbagiul perfect la care am ajuns astă-zĭ, cele maĭ multe națiunĭ vorbind, gesticuléză, unele maĭ mult, altele maĭ puțin.

Englezi sunt singura națiune care nu se servă de gesturĭ de cât fórte puțin după cum ḑice Zaborowski.

Cu cât uă națiune este maĭ inferióră în cultură, cu atât se servă maĭ mult de gesturĭ; sunt popóre sălbatice care de și aŭ un limbagiŭ, însoțesc vorba de semne, de diferite gesturĭ, spre a precisa ce voesc să ḑică; la noĭ pe la unele alegerĭ se observă cum candidațiĭ bat cu pumnul în masă ca să convingă.

Zaborowski arată modul de vorbire prin care un Européan s'a înțeles cu un om din Indiĭ, care vorbesce prin semne. «Intâlnescĭ pe Indian și ca să 'ĭ daĭ să în-«țelégă că cu el vorbescĭ arată cu degetul și cu capul «că pe el îl întrebĭ, pe urmă se pune degetele la ochĭ «că să pricépă dacă el a vĕḑut, întinḑĭ tóte degetele de «la mâna dréptă și unul de la mâna stângă ca să ḑicĭ «șése, pe urmă, reunind extremitatea celor douĕ degete «indicatóre cu cele douĕ ale pusuluĭ, facĭ ast-fel un fel «de cerc, și întinḑĕnd așa mâinile le miscĭ cum merge «o trăsură cu róte. Punênd de fie-care lature a frunțeĭ «un deget, zicĭ córne, adică animal cu córne, la trăsură «se înțelege boĭ. Rădicĭ în urmă patru degete strînse «unele lângă altele, le aplicĭ pe bărbiă și trage încet «mâna ast-fel cu degetele în jos, dând a înțelege că «prelungescĭ bărbia și prin acésta am întrebat de pa-«tru Mexicanĭ.—In fine rădic un deget în sus arătând «spre Indianul cu care vorbim ; și în fine punênd in-«dexul de la mâna stângă, între indexul și mediul de «la mâna dréptă, mișcăm aceste degete imitândun om «care merge călare la galop.»

«Prin acest limbagiu am întrebat deci pe Indian, «D-ta aĭ vědut șase trăsurĭ sau care, boĭ, treĭ mexi-«canĭ, și un om călare.

«Indianul respunde repede la așa limbagiŭ prin «semne destul de înțelese.»

Limbagiul mimic este atât de usitat la unele popóre maĭ cu sémă prin America septentrională, în cât indivizĭ séra nu se pot înțelege între eĭ, de cât punându-se înaintea foculuĭ ca să 'șĭ exprime vorba prin semne. In acéstă privință nu se póte dice că limbagiul mimic la om diferă mult de al animalilor. Prin semne am vědut că ne putem înțelege c'un Indian, și tot prin semne putem fi ințeleșĭ și de un căine inteligent, și maĭ ales dacă va fi dresat.

Aceste semne depind atât la om cât și la animal de organul gândireĭ și maĭ cu sémă de circonvoluțiile cerebrale a lobilor anteriorĭ, ceia ce am menționat deja. In tóte gesturile, fisionomia jócă rolul cel maĭ important. Dacă arătăm afecțiune unuĭ câine, dacă punem mâna pe el, 'lu desmerdăm pe cap, îndată 'l vedem că ia o figură veselă, și începe a scóte óre-care sunete vocale, de și nearticulate; și figura umană devine veselă când o mulțumeștĭ prin vorbe plăcute.

Relativ la acésta iată ce ne spune D. Tylor: «Ex-«presiunea fisionomieĭ are uă acțiune care întrece «gesturile simple; ea influințéză mult limbagiul vocal «și se póte distinge, saŭ recunóște chiar și în întune-«ric, dupe tonul vorbireĭ. Căcĭ sunetul articulat, orĭ

«cât s'ar opune cine-va, dă și fisonomieĭ uă espresi-
«une care 'ĭ conrespunde »

Sunt unele persóne care 'șĭ pot ascunde din fisionomiă sentimentele ce simt, însă acésta se intâmplă rar, și maĭ de multe orĭ avem ocasiune să dicem se *vede acésta în ochiĭ sĕĭ*".

Figura, fisionomia umană, se infiltră maĭ dese orĭ de obiceiurile individuluĭ; cel ce este în tot d'auna bine dispus, vesel, va avea uă figură deosebită; de a omuluĭ vecinic, gânditor, trist, preocupat ; fisionomia este decĭ oglinda creeruluĭ, precum și limba este oglinda stomaculuĭ. Ceva maĭ mult încă, când cine-va ne istorisesce ceva trist, noĭ fără a ne înteresa în mod real, luăm îndată uă figură pentru circonstanță. Prin urmare din aceste câte-va esemple reiesă că omul se servă destul de des de semne spre a 'șĭ exprima gândirea, și în acest sens imitâm limbagiul animalelor.

Domnilor și Dómnelor

De și limbagiul paserilor este destul de mărginit, și de și el nu plécă dintr'uă voință, cu tóte acestea sunt câte-va esemple destul de frumóse și cum zice D. Houzeau nu se póte contesta, că multe pasĕrĭ scot sunete articulate și porumbelul face amabilitățĭ porumbițeĭ căntând și învârtindu-se pe lângă ea. Ca și copilul, unele pasĕrĭ sunt suscceptibile de a învăța un ljmbagiŭ, negreșit, mărginit pentru aceste din urmă.

Mierla imitează vocea omuluĭ și țipetele altor animale.

Turdus polyglotus (uă passere d'America) imitéză găina care 'șĭ cunóște puiĭ eĭ, și pe pisică miorlăind.

Cuciĭ din Europa și din America cântă într'un mod destul de articulat.

Privighetórea căntând dă silabele următóre : Tiou, spe, squa, tio, tix.. — Coutio, squŏ, tzu, tzi, corror. pipiqui, Tsissisi.

Zaborowski, relatéză limbagiul unor pasĕrĭ care vorbesc englezesce. In Guyana, uă pasĕre de nópte fiind în pădure pe unde trecea niște călătorĭ, strigă, acestora Who are you? Who, who are you? (cine eștĭ D-ta, cine, cine escĭ D-ta). uă altă pasêre striga cu supărare Work away, work away, (Dute în colo, dute în colo).

In altă regiune a statelor unite călătorul stând nóptea, pe locurĭ deserte, lângă focu, este d'o dată acostat d'o pasere ce stă in arbore cu cuvintele urmĕtóre : Wagh ho, Wagh ho, Who Cooks for you all ? (Cea ce în românesce însemnéză : *Nimernicule, cine vĕ face vouĕ bucate*). Din aceste câteva esemple, se póte ḑice că după om păserile aŭ puterea cea maĭ mare de articulație, și acésta se datoresce póte sboruluĭ lor, prin care 'șĭ desvoltă maĭ mult organele producătóre de sunete vocale, pulmoniĭ — larynxul.

Am ḑis maĭ înainte că ceia ce distinge după Withnei limbagiul omuluĭ de al animalilor, este *că omul 'șĭ*

învață limba luĭ, pre când animalele aŭ un limbagiŭ instinctiv. Fiind-că unele păsărĭ învață de la om câte-va vorbe, Zaborowski respinge opinia luĭ Withney, care in general póte fi considerată ca reală.

Zaborowski dice că a avut o mierlă care tótă diua cănta: *Arma la umĕr etc. rran plan plan*.

La începutul primăvereĭ, vedem cu câtă ardóre privighetorile se esercitéză la căntece articulate, și fiind două aprópe, fie-care voește a intrece pe cea-laltă.

Și in acest ordin de ideĭ, Zaborowski dice că limbagiul animalelor este de aceeașĭ natură cu limbagiul omuluĭ, ca și omul și unele animale, și maĭ cu sémă pasările 'șĭ învață limbagiul, nu este unul maĭ instinctiv ca altul, *nicĭ maĭ puțin convențional*; este maĭ rudimentar al animalelor, acésta este dupe acest autor esențialul.

Cu toțiĭ cunóscem limbagiul *papagalilor*, și uniĭ din eĭ știŭ se pronunțe cuvintele la timp; eĭ dic: *Intrațĭ Eșițĭ. Și unii se vâră în conversația stăpânilor* pentru cuvintele ce aŭ învĕțat. *Când un papagal aude ceva care 'ĭ place dice 'ĭ bun*; când aude uă conversație neplăcută *dice, fórte rĕŭ*; altul stând la un drum pe unde trecea ómenĭ cu căruțele cu caĭ, se obicinuise cu cuvintele prin carĭ vizitiĭ opreaŭ caiĭ, și une-orĭ când trăsurile treceaŭ și nu se opreaŭ, papagalul striga la caĭ și 'ĭ oprea în drum. Un altul în fine care avea un picior stricat, când cine-va 'l întreba cine 'țĭ a stricat piciorul, papagalul respundea „Am *perdut piciorul în serviciul stăpânuluĭ, nu uitațĭ un biet infirm vĕ rog*.

Dintre mamifere, maimuțele cele maĭ superióre; *Cânele, Elefantul, Hyena pătată*, 'șĭ esprimă maĭ *inteligent gândirea prin sunete articulate;* și aceste animale priivind fisionomia, vorba, și gesturile stăpânuluĭ lor, înțeleg maĭ tot ce li se spune. Fac excepție pentru hyena cu care omul n'a stat de vorbă, dar care are viclenia de a imita glasul altor animale spre a le prinde în cursă: Lacrimĭ de Crocodil se ḍic acelora ce se prefac.

Cu tóte aceste, uă deosebire considerabilă se póte admite între limbagiul omuluĭ și al animalelor. Cel d'ântăiŭ este rațional, cel de al doilea emoțional. Unul vorbesce construind vorbele dupe importanța ce voesce a le da, adică spre a manifesta în afară gândirea, animalul, dacă articuléză vorbele, și dacă în casurile indicate, aceste vorbe sunt pline de apropo, acesta nu póte fi considerat ca o voință a luĭ exprimată prin graiŭ.

Copilul care începe a vorbi nu dă importanța și nu știe încă se dea valórea cuvintelor pronunțate alt-fel destul de bine, și cum observă Beaunis, *limbagiul național cere două condițiunĭ spre a se manifesta*, maĭ ântâiŭ un óre-care *grad de desvoltare intelectuală*, și al duoilea un *centru* cerebral *destinat limbagiuluĭ*: Când una din aceste două condițiunĭ lipsesce nu póte fi limbagiŭ articulat. Se înțelege că la animal nu putem întâlni aceste condițiunĭ bine desvoltate, de aceia limbagiul lor este emoțional. Beaunis însă ḍice că animalele superióre pe care le am indicat aicĭ, aŭ maĭ mult de cât un limbagiŭ e-

moțional; ceia-ce se póte admite pentra muimuțe și elefant.

Dómnelor și Domnilor,

Am credut că era bine ca maĭ nainte de a studia evoluția propriŭ disă a vorbeĭ, să aruncăm o ochire generală asupra moduluĭ de expresiune a gândireĭ la animale, paserĭ și om. Aceste fiind acum cunoscute se vedem cum copilul începe a vorbi și maĭ anteiŭ se știm că vorba se compune din vocale și consóne; cele ântăiŭ sunt sunete maĭ mult saŭ maĭ puțin musicale, și cele de al douilea sunt sgomote simple.

Se póte admite că chiar de la nașterea sa, copilul pronunță vocala *a*; căcĭ observând plânsul luĭ, vedem că litera *a* reese în mod musical din larynxul nouluĭ născut.

Insă cum observă Sikorsky, acésta devine maĭ manifest în cele 3 și 6 lunĭ primitive ale copiluluĭ.

La acéstă epocă vocalele *a* și *e* se pot bine distinge, și cea întăia s'ar emite de copiĭ pentru a exprima o plăcere, și cea de a doua o suferință. Pe urmă tot în aceste prime 3 și 6 lunĭ se póte încă distinge la copil vocalele *e* și *i*. Dintre consóne *m* apare ăntăiŭ, pe urmă *b*.

Intre a 3-a și a 4-a lună la mulțĭ copiĭ sepóte distinge combinarea unor silabe precum: mam, amm nla, ml, se înțelege că copilul nu dă nicĭ o importanță la acéstă epocă acestor silabe ruditóre

Ajuns la un an de dile, copilul începe deja a face

óre-care progrese în vorbire și intenția se manifestă în cuvintele ce voesce a pronunța.

Atât Egger cât și Sikorsky, sunt în acord admițând la acéstă periódă în limbagiul copiluluĭ nu maĭ combinațiuneĭ monosilabice. Limbagiul polysyllabic în limbagiul rudimentar nu se întâlnesce. Și ast-fel vedem cum copiĭ pronunță, lan, în loc de blanc, tloix, în loc de croix căcĭ literele : r, z, h, f, etc., le pronunță maĭ târḑiŭ, ḑic Eveban în loc de Elefant, godo în loc de cartof, cadada, în loc de zahăr etc.

Sikorsky zice că copiĭ încep de timpuriu, cu anul întăiŭ, a adopta un sistem de a învěța cuvintele, uniĭ se aplică a studia sunetele cuvintelor auḑite, alțiĭ structura lor silabică. Copila luĭ Sikorsky, ḑicea ninanade, în loc de limonade. Insă și cu procedeul fonetic, și cu cel silabic copiĭ încércă aceleașĭ dificultățĭ la început, dar și uniĭ și alțiĭ ajung a vorbi tot așa de lesne.

La începutul acesteĭ conferințe, am menționat prin care anume organe omul ajunge se vorbéscă, se vedem acum cum se desvoltă rolul acestor organe.

Știm deja că limbagiul uman resultă din funcționarea regulată a organelor respirațiuneĭ, aparatuluĭ vocal și articulator.

Aceste organe nu funcționéză de acord chiar de la nascerea copiluluĭ și lucrul vine în mod gradat.

Cel dântăiŭ care intră în acțiune este aparatu vocal, căcĭ cum se nasce copilul plânge. Se va observa însă că și plânsul se modifică cu timpul, copilul are alt plâns și omul altul. Acésta depinde de

desvoltarea organelor vocale, larinx, pulmonĭ. Aparatu respirator și al articulăreĭ cuvintelor (pulmonii, cavitatea gureĭ și limba) funcționéză în mod cordonat maĭ în urmă, și în acest din urmă cas și copilul póte pronunța silabe cu maĭ multe sunete limbagiul sĕŭ póte deveni polissilabic..

Așa dar copilul de și voesce se pronunțe cuvintele cum 'ĭ se indică, el nu reusesce de la început, nu din causa inteligențiĭ luĭ puțin desvoltată, dar din causă că organele destinate a articula cuvintele nu s'a obicinuit încă se funcționeze de acord, și articuléză încă rĕŭ,— jocul acestor organe devine armonios prin exercițiu. Noĭ mediciĭ avem ocasiune se vedem, și la adulțĭ, că aceștia de multe orĭ nu știŭ se respire, nu este deci de mirare ca copiĭ se nu respire regulat când articuléză cuvintele.

Se scie că sunt litere guturale, dintale, labiale, adecă unele se pronunță intrând în joc basa limbeĭ la istmul gâtuluĭ, altele apropiind limba de dințĭ, și în fine altele apropiind busele unele de altele. Trebue deci óre-care exercițiŭ ca aceste organe se pótă funcționa la timpul cerut.

S'a observat că consónele labiale, afară de v, sunt pronunțate de timpuriu, și acésta din causă că copilul sugând desvoltă maĭ repede sensibilitatea buzelor, și mișcarea lor. Copiĭ nutrițĭ cu lapte în lingurițe vor ajunge ceva maĭ târḑiŭ se pronunțe, pe *b*, *p*, etc. (labialele)

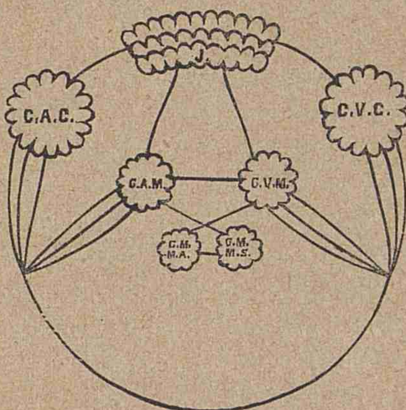
Cu cât copilul se deprinde a pronunța cuvinte

compuse din maĭ multe silabe, cu atât se desvoltă el şi intelectual şi póte aprecia o gândire.

Gândirea resultă, cum a ḑis Buffon, din colecţiunea unor sensaţiunĭ, din asociaţiunea acestor sensaţiunĭ între ele. Se vedem dacă acésta este aşa, şi se luăm un obiect care prin mişcările luĭ, va influenţa auḑul copiluluĭ, s. e. un ceasornic de părete, care pronunţă întru cât-va, cu-cu la fie care oră.

Sgomotul produs prin ast-fel de ceasornic, va resuna la urechile copilaşuluĭ, vibraţiunile acestuĭ sunet se vor transmite la centrul auḑitiv, prin conductorul natural al acestuĭ simţ, nervul auditif. Celulele cerebrale din centrul auditif sunt impresionate, şi parte din aceste vibraţiunĭ rămân în aceste celule. Acest act repetându-se, sunetul ceasorniculuĭ se va fixa definitiv în circonvoluţia respectivă, va sta ca un deposit cu atât maĭ aderent, cu cât actul se va fi repetat maĭ des. Insă până aicĭ copilul nu are noţiune de cât de sunetul produs de ceasornic, făr ă se ştie cum se numeşte obiectul ce produce acest sunet; ca se ajungă aicĭ 'ĭ trebue asociaţiunea armonică a celor-l-alte sensaţiunĭ, centrul intelectual trebue să se asocieḑe cu cel auḑitiv, visual şi chiar tactil, saŭ maĭ bine ḑis tóte aceste simţirĭ trebue se fie centralisate în centrul intelectual, care va judeca, de ce obiect ţine sunetul auḑit. Coordinarea trebue să ajungă ast-fel, ca imaginea visuală a ceasorniculuĭ, se deştepte imaginea auḑitivă, şi aceste imaginĭ se fie în urmă analisate de centrul intelectual, spre a le da numirea ce 'ĭ sa repetat „dese orĭ.“

Pentru orĭ ce obiect lucrurile se vor petrece tot așa. Gândirea unor substante alimentare ne deștéptă și maĭ multe simțirĭ încă, așa de când vede copilul



I. Centrul Intelectual.

C. A. C. Centrul auḑuluĭ Comun.

C. V. C. Centrul vedereĭ comune.

C. A. M. Centrul auḑireĭ cuvintelorŭ.

C. V. M. Centrul memorieĭ visuale a cuvintelor, saŭ centru vedereĭ cuvintelor.

C. M. M. A. Centrul memorieĭ mișcătóre a articulăreĭ, saŭ centrul vorbireĭ.

C. M. M. S. Centrul memorieĭ de mișcare a scriereĭ, saŭ centrul scriereĭ.

un fruct, o bonbónă, pe care a maĭ gustat'o, îndată se deștéptă în el imaginea visuală, olfactivă, gustativă. Copilul a auḑit că obiectul care la fie-care oră

dă un sunet, se numesce ceasornic de perete, se vedem cum ajunge el se pronunțe aceste cuvinte.

Maĭ întăiŭ, ca și omul mare, copilul are un instinct de a imita, copilul a audit de maĭ multe orĭ cuvântul *Ceasornic*, el se va sili se 'l pronunțe la rândul sĕŭ. Imaginea auditivă a cuvêntuluĭ pronunțat, se va depune în centrul limbagiuluĭ articulat, pe care 'l cunóscem deja. Cuvântul va fi pronunțat cu dificultate d'uă cam dată, pe urmă maĭ cu înlesnire.

Egger raportéză esemplul următor : «Copilul unuĭ «amic al meŭ avea duoĭ anĭ și jumătate; Unchiul «voesce să'l învețe se numere, două, treĭ, patru, etc. »Copilul numără bine, însă la treĭ se opresce și dice «că nu póte, iar patru, cincĭ póte pronunța. Copilul a «întâlnit decĭ o resistență în pronunțarea luĭ treĭ. Se «promite bombóne când va pronunța bine pe treĭ, «trece câte-va dile și într'o di se observă copilul în «colțul uneĭ camere esercitându-se încă se pronunțe «treĭ, și îndată ce simte că a pronunțat, vine și'șĭ cere «bombónele făgăduite.»

Prin urmare se forméḍă din repetirea cuvintelor, în a 3-a circonvolutiune frontala stângă, o *memoriă motrice*, cum dice Ribot în opera sa asupra bólelor memorieĭ, și acéstă memoriă motrice se va manifesta orĭ de câte orĭ se va întâlni cu obiectul fixat în acéstă circonvoluțiune.

Eată dar copilul în posesiune de imaginele cele maĭ frecuente, și începătóre, adică imaginele auditive cu memoria auditivă, și imaginea saŭ memoria cu-

vintelor articulate, unele fixate în centrul auditiv altele în centrul motor al graiuluĭ.

Majoritatea societăților națiunilor nu beneficiadă de cât de aceste două memorii, și în acest ordin de ideĭ ele pot fi considerate ca trăind în viața copilărescă, căcĭ scrierea și citirea nu este cunoscută tuturor. Pentru a căpăta și aceste două din urmă memorii, trebue studiu și aceleașĭ operațiunĭ trebuesce puse în practică. Se amintim că avem în creere un centru pentru memoria visuală a cuvintelor, și un alt centru al memorieĭ graphice și am vorbit de acest centru la începutul conferințeĭ nóstre. Se înțelege prin urmare cum se pot petrece lucrurile.

Când copilul începe a citi, imaginea visuală a cuvêntuluĭ merge de se lipește, în centrul memorieĭ visuale a cuvintelor. Acest centru la rândul sĕŭ se légă cu centrul imaginelor auditive, apoĭ cu centrul intelectual, și ast-fel, dice Ballet, pe viitor cuvêntul scris, pus sub ochiĭ copiluluĭ, va deștepta tóte aceste imagini, în cât vĕdênd scris cuvêntul ceasornic de perete, copilul va ști că acest ornic produce sunete, are forma cutare, servă a arăta ora, și se numește ceasornic.

Pentru ca copilul se învețe se scrie, se depune în centrul memorieĭ motrice graphice, și prin esercițiul vedereĭ și a mișcărilor coordonate ale mâneĭ, imaginele capabile de a deștepta acest simț orĭ de câte orĭ voim să scrim. Cuvântul precum vedem resultă din asociațiune á patru felurĭ de imagine ; *audițive*, *visuale, motore a articulațiuneĭ și motore graphice.*

Cuvêntul deci este audit și vědut, (când citim) vorbit și scris

Am vědut cum copilul ajunge să pronunță cuvintele, se arătăm cum că observând bine copiĭ cum vorbesc un lucru se va constata : Fie-care copil in parte 'șĭ are limbagiul sĕŭ când începe se pronunțe cuvintele, și nu este dresat la vorbă. Uniĭ dic Gode la cartofĭ, Cadada la zahăr, și alțiĭ Cola la ciocolată etc. în cât, dacă eĭ nu ar fi corijațĭ, ar remânea, precum dice Egger, cu limba lor, pe care ar trebui se o învěțăm noĭ ca să'ĭ înțelegem; lucru imposibil, fie-care copil avênd în perióda rudimentara a graiului vocabularul sĕŭ.

Dificultatea ce încércă copilul în anul întîiŭ și ceĭ douĭ, trei și patru în urmă, o întâlnim și la persónele ajunse la maturitate, încât privește învěțare și pronunțarea unor cuvinte streine, cu care pênă aci organele limbagiuluĭ nu eraŭ deprinse a esecuta; și numaĭ când organele nóstre de emisiune a sonurilor articulate se vor esersa, atuncĭ voința nóstră va putea se le pronunțe.

Sunt numirĭ propriĭ pe carĭ ca se le putem pronunța ne trebue esercițiŭ și nu merg maĭ departe: Skwortzoff, pronumele D-reĭ care ,a susținut în 1881 la Paris tesa sea în doctorat de medicina, asupra Orbireĭ și surdireĭ verbale în aphtasiă, nu póte fi pronunțat d'uă dată ; dar sunt cuvinte încă mult maĭ dificile de pronunțat în limbile care nu le cunóscem și în general numele propriĭ a multor polonezĭ și nemțĭ, noĭ le pronunțăm numaĭ repetându-le de două și treĭ orĭ.

S'ar crede d'uă dată că copiĭ sunt ceĭ maĭ puțin ocupațĭ. Eĭ bine, nu este esactă acéstă credință, și orĭ-cine a putut a observa că copilul de diminéță când se scólă, până séra când se culcă se află într'uă activitate cerebrală ne'ntreruptă. Eĭ vorbesc, când aŭ ajuns maĭ cu sémă la patru anĭ, neîncetat, și la persónele formate se întâmplă asemenea că voind a vorbi neîncetat maĭ vorbesc și cum se ḑice nerodiĭ. De unde și proverbul frances făcând ilusiunĭ la ceĭ ce vorbesc neîntrerupt: *Le silence est d'or et la parole est d'argent*.

Ce este dar de mirat ca copiĭ sĕ'țĭ facă câte uă dată întrebărĭ la care nu le poțĭ da nicĭ un rĕspuns lămurit, înțeles.

Tot ce vĕd copiĭ caut se imiteze, dacă a fost la teatru, eĭ vor imita representațiunĭ teatrale, daca a voiajat în drumul de fer vor imita mersul locomotiveĭ, și sunetul clopotuluĭ când ajungĭ la stația unde te oprescĭ, etc. etc.

Uă dată în posesiunea a câtor-va cuvinte, copiĭ fac progrese neîncetat, la limbagiul lor particular eĭ substitue pe cel ce aude dela noĭ, de unde uă mare lucrare cerebrală pentru miciĭ copilașĭ.

Egger observă cu drept cuvênt, că vocea copiilor în primiĭ timpĭ, nu este caracteristică aceluiașĭ copil, n'are timbrul sĕu particular, în cât în cele treĭ lunĭ primitive nicĭ uă mumă nu 'șĭ ar putea distinge după plâns saŭ alte sunete copilul sĕŭ fiind la un loc cu alțĭ copiĭ; maĭ târziŭ, când el începe a vorbi, adecă când și organele de articulația graiuluĭ s'aŭ maĭ desvoltat, se póte prea bine distinge dupe glas un copil

de altul, și, lucru cunoscut, membriĭ uneĭ familiĭ aŭ maĭ acelașĭ timbru în voce, și se pot distinge. Ast-fel vorbind c'uă persónă, care ar avea un frate saŭ soră, cu a căreia voce suntem deprinșĭ, vom reuși de multe-orĭ se descoperim fraternitatea numaĭ dupe voce.

Fie-care din noĭ a putut se constate, că ni se intâmplă une-orĭ se ne vină în gândire, lucrurĭ la carĭ nu ne gândeam, și une-orĭ și melodiĭ pe care le am auḑit uă dată, pe urmă suvenirea acestor deșteptărĭ în memoriă de suvenire la care nu ne maĭ așteptam dispar. Acea-șĭ obiceiŭ e de a scrie pe hârtie ideile ce ne vin. Tot așa se întâmplă și unor copiĭ, carĭ din anul întĭiŭ emit cuvinte bine pronunțate, țin une-orĭ micĭ discursurĭ, 'țĭ ḑici ce deșteptăciune! ce copil precoce, pe urmă totul intră în ordine și cuvintele bine pronunțate revin la timpul obicinuit, când organele sunt bine desvoltate, și atuncĭ graiul devine permanent, și în așa cas mulțĭ părințĭ când copilul lor, ce vorbia dela naștere cum zic, se alarméză vĕḑĕnd că trece anul și copilul nu face progrese, însă la timp totul revine ca la toțĭ copiĭ.

Cu cât cine-va va avea ocasiune se vorbéscă maĭ mult, cu atât 'și va perfecționa articulația, tăriă, și frumuseța cuvîntuluĭ. Limbagiul la care am ajuns astăzĭ, resultă din esercițiul de seculĭ făcut de strĕmoșiĭ noștri, fie-care generațiune venită în urmă a profitat de ceia-ce a găsit și a perfecționat mereu. Comparând alfabetul antic cu cel de astăzĭ vom găsi un progres considerabil, în cel ântăiŭ alfabet eraŭ prea puține litere. Zaborowski ḑice că nu este nicĭ uă

îndoială că la origină, emisiunea voceĭ umane era maĭ puțin variată ca a pasărilor din dilele nóstre, și Ch. Darwin crede că omul prin cântec a început esercițiul voceĭ și progresând çum am arătat, a ajuns unde suntem. Insă și astăzĭ intonațiunea musicală dă cuvintelor nóstre uă mare putere. Prin declamațiune un orator ajunge se facă maĭ mult efect asupra auditoruluĭ și în ultima conferință, D. Velescu ne a încântat mult prin arta acésta.

Cu progresele civilisațiuneĭ moderne limbagiul s'a rafinat din ce în ce maĭ mult, și cu el gândirea; și astă-dĭ omul cu oare-care învĕțătură, cu ușurință póte crea un limbagiŭ convențional, și diplomația, precum se știe corespunde prin țifre, care este un limbagiŭ curat convențional.

Esistă și un limbagiu, dis al florilor, și care pentru cine 'l cunóște póte servi la uă adevĕrată comunicare a gândireĭ. Așa sunt florĭ care însemnéză nu mĕ uita altele gândeștete la mine etc; decĭ eată și un limbagiŭ care póte servi în unele casurĭ pentru cuconițe.

Se maĭ amintesc acum cuvintele adaose la vocabular în aniĭ aceștia? aceste cuvinte se forméză, și remâne în timpul unor circonstanțe accidentale. Așa s. e. la noĭ în țară s'a adăogat la vocabular, de câțĭ-va anĭ maĭ multe cuvinte: am avut Crawliștĭ, conservatorĭ liberalĭ, și în fine colectiviștĭ. Tóte aceste cuvinte sunt de creațiune nouă și vor remânea, ele explică precum vedem fasele prin care trecem.

Domnilor şi Dómnelor,

Maĭ nainte de a termina ceia-ce avem de ḑis asupra gândireĭ şi limbagiuluĭ, permiteţimĭ a vĕ menţiona pe scurt câte-va noţiunĭ asupra limbagiuluĭ interior, şi vom termina cu turburările limbagiuluĭ în general.

Mulţĭ din d-v. veţĭ fi observat, că une-orĭ, dacă nu tot-d'auna, stând în linişte şi gândindu-vĕ la unele chestiunĭ trecute saŭ viitóre, pe când staţĭ ast-fel gânditorĭ, uă voce secretă numesce obicetele pe carĭ gândirea le trece în revista şi chiar auḑim în noĭ cuvintele exprimate de gândirea nóstră ca şi cum uă voce ni le suflă în urechia. Precum în limbagiul exterior cu care ne am ocupat până aici, am vĕḑut că gândirea nóstră se manifestă în afară prin vorbă, prin scriere, tot aşia şi în limbagiul care se petrece în mintea nóstră, ne gândim cum se manifestă acest limbagiŭ; ast-fel imaginele verbale se pun în mişcare fără a se manifesta în afară.

Avem vorba interióră şi limbagiul interior, carĭ nu trebuesc confundate. In vorba interióră gândirea pune în mişcare numaĭ auḑirea mintală verbală, în limbagiul interior avem representările auḑite, vĕḑute şi vorbite.

Maĭ lămurit, ce este vorba interióră ?

Orĭ de câte orĭ cine-va vorbesce, la uniĭ maĭ mult, la alţiĭ maĭ puţin, vorba interiora, care jócă rolul de sufleur, precedă graiul esprimat, vorbescĭ parcă 'ţĭ suflă cine-va cuvintele.

Să luăm un exemplu cunoscut de noĭ toţĭ, şi pe

pe care ni'l dă Egger: „Séra când lampa sa stins, «când voim să ne repausăm de oboséla zileĭ, une orĭ «nu putem dormi; ne simțim obosițĭ, însă gândirea «nu ne lasă să dormim, ea se esprimă, ne face «să vorbim în mintea nóstră. audim acéstă vorbire «și 'ĭ dăm și ascultare, căcĭ acéstă vorbă interióră ne «displace, am voi să dormim, însă când un subiect «ne părăsesce, altul ne vine în gândire și abia putem «să adormim; iată în ce constă vorba interióră.»

Acelașĭ lucru se petrece când scrim, vorba interióră dicțédă și mâna ascultă, scrie, acéstă vorbă nu-este audită de aud, însă centrul intelectuluĭ o simte, și Cardaillac dice: când vorbim oral, repetăm, ceia ce ne dictéză vorba interióră, când tăcem puțin tot ea ne prepară discursul maĭ departe, caracterul vorbeĭ interióre, are acelașĭ caracter, ca a vorbeĭ exterióre, timbru și ritm la fel. Ballet dice: că une orĭ este o deosebire. Ast-fel când gândirea prin vorbă interióră ne amintește vorbele alteĭ persóne, imediat noĭ audim în minte cuvintele cu timbrul aceleĭ persóne.

Ballet, dice: «Că orĭ de câte orĭ îĭ vine în minte «cuvintele: Republica va fi conservatrice saŭ nu va «fi de loc, 'i se pare că aude pe inlustrul reposat «Thiers.» Așa putem dice și noĭ orĭ de câte orĭ vorba interióră 'mĭ amintesce cuvintele «*Bănuițiĭ la Carantină, Hoțiĭ la Pușcăriă*», *D. Dimitrie Brătianu* cu timbrul voceĭ sale mi se presintă în minte.

Cu cât eștĭ maĭ intim cu cine-va, cu atât când

staĭ pe gândurĭ 'ĭ audi vorba cu timbrul sĕŭ obicinuit.

Persónele care aŭ facultatea, și cele maĭ multe aŭ acéstă facultate, de a'șĭ aminti maĭ bine representările verbale auditive, adică cuvintele ce aud, se pot numi auditive, căcĭ altele reţin maĭ bine ce vĕd, și altele ce citesc.

Auditiviĭ stând pe gândurĭ, aud prin vorbă interióră, mintală, gândirea lor, iar persónele cu simţul visual maĭ esersat, când nu pot dormi și gândirea 'ĭ împedică, eĭ vĕd ideile ce 'ĭ preocup cum sunt scrise și de au priimit în acea di o scrisóre care 'ĭ preocupă eĭ trec în gândire, în revistă, cuvintele scrise precum le a vĕdut, Se înţelege că acest limbagiŭ interior nu se petrece bine de cât la persónele care știŭ se citéscă. Ceĭ maĭ mulţĭ din noĭ suntem visualĭ adică ceia-ce am vĕdut, avem presinte în memoriă, așa ne amintim bine figura părinţilor și prietenilor noștriĭ, așa ne amintim disposiţia caselor și stradelor pe unde am trecut, și orĭ cine în specialitatea luĭ vede în minte tot ce posedă bine.

Representaţiunea visuală este de ajuns une orĭ, ca arătând un sfert de oră unor pictorĭ un portret, și apoĭ cerându-le se esecute portretul, uniĭ isbutesc destul de bine, și în șcóla de desemn din Paris, profesorul esercitéză în așa mod pe eleviĭ sĕĭ.

Matematiciĭ bunĭ sunt ceĭ maĭ perfecţĭ pronunţaţĭ visualĭ, limbagiul lor se adreséḍă numaĭ la vĕd, nu și la aud. Școlariĭ când învaţă matematicele în mintea lor fac calcule imaginând, și că scriŭ cu

creta pe tablă. Persónele cu representările vedereĭ maĭ pronunțate, spre a reține cuvintele care le aud trebue să'șĭ imagineze îndată cum aceste cuvinte sunt scrise, și numaĭ așa la timp le va putea produce. Când staŭ de vorbă cu cine-va, eĭ ascultând 'șĭ represinta acele cuvinte scrise, etc.

Precum am vědut persóne care pot fi considerate ca auditive, ca visuale, representările acestor simțurĭ predominând, tot așa sunt și persóne motóre, adecă care pentru a'șĭ aduce aminte de ceva, de un nume, trebue în gând, în minte se pronunțe cuvintele ce formézá acel nume, se'șĭ pună prin urmare în mișcare mișcările coordonate ale vorbireĭ articulate; și alțĭ motorĭ 'șĭ pun în mișcare și suvenire a mișcărilor coordonate ale scriereĭ 'șĭ aduc decĭ aminte, cum se pronunță cutare cuvânt și 'l pronunță și cum se scrie cutare nume și 'l scriŭ tot în gând.

Cine a citit lucrările luĭ Stricker și a luĭ Egger, va fi observat aceste opiniunĭ asupra limbagiuluĭ interior. Stricker dice: Noĭ n'audim gândirea nóstră, o vorbim, și Egger dice din contră: Noĭ nu vorbim gândirea nóstră, o audim. Dacă aceștĭ autorĭ sunt de ideĭ contrarĭ cred că ațĭ înțeles deja, Dómnelor și Domnilor, din ce resultă acest aparent desacord. D. Stricker fiind motor a observat limbagiul interior asupra luĭ însușĭ, căcĭ el dice singur. «*Séra* «stând cu ochiĭ și cu gura închisă, când mě gândesc «la óre care versurĭ, 'mĭ pare chiar că le pronunț. El «nu póte să'șĭ reamintéscă nicĭ un cuvênt, până ce «nu'șĭ represintă pronunțarea aceluĭ cuvênt.

D. Egger fiind auditiv, crede că toți sunt ca el, de aceia dice, «nu vorbim gândirea nostră, o audim.» Montaigne a fost și el un motor căcĭ el dice : Când vorbim, trebue mai întâiŭ să ne vorbim nouă înșine, și ca se fie audit în interiorul auduluĭ nostru, nainte de a fi audit de alte persóne (Ballet).

Dupe Bain, limbagiul interior este tot-d'auna însoțit, de imaginea mișcărilor larynxuluĭ și aparatuluĭ gureĭ. «Gândirea, dice el, este vorba saŭ actul conținut» căcĭ și Bain este un motor Acestə persóne, și mulțĭ din noĭ suntem motorĭ, 'șĭ aduc bine aminte chiar dupe decimĭ de anĭ vocea persónelor cu care a fost maĭ intime, însă lucru maĭ frecuent, motoriĭ în tot-d'auna rețin în minte cuvintele ce aud, fără a reține așa de bine și timbrul voceĭ ce a rostit aceste cuvinte.

Une orĭ se întâmplă se întâlnim pe strade persóne care mergând mișcă busele, vorbesc încet, și s'a taxat de smintite așa persóne; însă acum d-vóstră, vedețĭ că așa persóne nu sunt de cât motóre într'un grad maĭ pronunțat, în cât mergând pe stradă, ca și óre-care, gândindu-se, acéstă gândire, se manifestă prin vorba interióră așa de tare, în cât aceste persóne pronunță chiar cuvintele pe rând ce gândirea le isvoresce.

Un motor ajunge cu greŭ, îĭ trebue multă repetire ca o lecțiă bine preparată s'o expună cum a citit'o; el știind puntele principale ale subiectuluĭ va face lecția fără a se maĭ gândi la ce a citit ; din contră se obsérvă la visuali, care vin și fără a se maĭ opri dacă sunt pregătițĭ fac o lecțiune fără a schimba o

iotă din ceia ce a citit; așa persóne citesc în minte lecția preparată pe când o expun.

Motorii în tot-d'auna 'și vor aduce aminte de lecția saŭ de discursul făcut; visualii nu și aduc bine aminte.

In fine sunt persóne care pentru a'și deștepta o suvenire 'și închipuesc cum se scrie acele cuvinte ce representă suvenirea, aŭ în minte imagina grafică a cuvintelor maĭ pronunțate.

Pictorii cu predominarea grafică maĭ mult, când vĕd un portret, acasă 'ĭ ea formele în gând cu degetul și la eĭ termină acel portret.

Din cele expuse resultă, că în limbagiul interior intâlnim indivizĭ cu representările auditive, visuale și motrice, desvoltate, isolat la uniĭ maĭ mult ca la alțiĭ, sunt însă cum zice Charcot și timpurĭ care presintă reunite imaginele acestor treĭ din urmă forme, care le întrebuințează în limbagiul lor interior, și la aceste timpurĭ se aplică urmĕtórele cuvinte ale luĭ Taine: In stare normală când ne gândim la ceva subiectul ni se presintă prin cuvinte audite în mintea nóstră, saŭ cetite saŭ vorbite.

Domnilor și Dómnelor,

Terminând ceea-ce aveam de zis asupra moduluĭ cum gândirea se manifestă, maí am prin câte-va cuvinte să vă arăt turburările limbagiuluĭ articulat. Casul ce s'a studiat maĭ de mult timp, consta în perderea memorieĭ cuvintelor articulate și persónele în așa cas de și nu aŭ niciĭ o paralisiă a organelor ce articuléză

vorba, și au de multe orĭ inteligența complectă, nu pot vorbi, nu *pot emite cuvinte articulate* și nicĭ le pot înțelege.

Perderea graiuluĭ articulat în așa condițiunĭ se numește precum se știe aphasiă, și am vĕḑut ca o mică lesiune în centrul limbagiuluĭ dă loc la aphasiă.

Alterațiunile primitive ale inteligențeĭ nu intră în cadrul chestiuneĭ ce studiăm; un idiot care nu vorbește nu se póte compara cu un om intiligent care de uă dată 'șĭ pierde graiul, de și inteligența rĕmâne neîncercată.

Mult timp s'a dat importanță numaĭ aphasieĭ luĭ Broca, și se neglija perderea isolată a facultățeĭ de a scrie saŭ de a citi. Insă deja ilustrul Trousseau a observat, că uniĭ din aceștĭ nenorocițĭ care perdeau graul în total saŭ în parte, nu maĭ puteaŭ scri nicĭ citi; însă nu s'a făcut multă atențiune acestor observațiunĭ.

Cu tóte că deja în 1856 Marcé a arătat că aphasia și agraphia (perderea facultățeĭ de a sçrie) nu sunt în tot-d'a-una legate și sediul acestor funcțiunĭ póte să fie separat, și acéstă importantă lucrare a rĕmas ne luată în sémă, până când maĭ târziŭ pe la 1874 lucrările luĭ Werneke, Kussmaul și Kahler, a făcut să se admită maĭ multe felurĭ de aphasiĭ, și fie-care din ele avêndu-'șĭ un centru cerebral special, centrurĭ pe care le-am indicat în cursul acesteĭ conferințe.

Am vĕḑut că limbagiul póte fi vorbit, scris, auḑit și citit. Turburările acestor diferite modurĭ de expresiune ale gândireĭ, fac atâtea forme de aphasiă. Pier-

derea audireĭ cuvintelor, constitue surditatea verbală; perderea facultăţeĭ de a citi, orbirea verbală; perderea sau scăderea limbagiuluĭ articulat produce aphasia luĭ Broca, saŭ aphasia ataxică a luĭ Kussmaul; în fine pierderea facultăţeĭ de a scrie, se numeşte: agraphiă.

Fie-care din aceste funcţiunĭ ale cugetăreĭ se póte afecta isolat în unele casurĭ bine limitate.

Să vedem acum în câte-va esemple în ce constă aceste turburărĭ :

Un individ care nu maĭ aude cuvintele şi are surditate verbală, surd de cuvinte, va audi fórte bine orĭ-ce alt sunet, al unuĭ clopot, al unuĭ tun etc.; însă daca i se va spune că acest sunet provine de la clopot el nu va audi aceste cuvinte, este decĭ surd numaĭ de cuvinte.

Insă lucru ce pare de uă dată curios, persónele cu surditate verbală, care numaĭ înţeleg cuvintele audite 'şi deştéptă imaginea auditivă, când centrul acesta nu este cu totul distrus prin combinarea impresiuneĭ visuale la cea auditive, s. e. nu maĭ înţelegea cuvintele pronunţate, dar înţelegea aceleaşĭ cuvinte scrise şi ascultând pe cine-va vorbind ceea-ce el ţinea scris naintea ochilor, audea bine urmărind cu ochiĭ hârtia scrisă.

La aşa iudividĭ limbagiul articulat nu este de cât în casurĭ cu totul grave alterat, când este numaĭ perderea audireĭ cuvintelor, la uă cerere scrisă, aceste persóne 'ţĭ rĕspund şi prin graiul viŭ.

Persónele care sunt puţin deprinse cu citirea ca

să înțelégă bine ce citesc sunt obligate a citi cu glas tare, și se observă acest mod de citire la uniĭ studențĭ începătorĭ, și este Lichteim care a demonstrat subordinarea facultățeĭ de a citi, facultățeĭ de a audi cuvintele Să vedem acum în ce constă perderea facultățeĭ de a citi. Persónele care aŭ perdut imagina visuală a cuvintelor, nu maĭ pot citi nicĭ un fel de scriere, și cu tóte acestea vederea pentru alte obiecte este normală.

Aceste persóne scriŭ, rĕspund bine la chestiunĭ dar nu pot citi, și zic scriŭ ca și cum ar fi cu ochiĭ închișĭ, căcĭ nu pot citi ce scriŭ. Eĭ vĕd cuvintele scrise însă nu le pot înțelege, nu le pot citi, căcĭ memoria citireĭ este alterată.

M-lle Skwortzoff a observat la un pacient aphasic care nu putea citi, că punênduĭ caractere în relief sub degete, ajungea să citéscă bine, cuvintele ast-fel formate, în așa cas se póte admite un óre-care rol și al simțuluĭ tactil.

Negreșit că persónele care se bucură de a poseda și darul representărilor verbale vĕdute (adică care știŭ citi), capĕtă noțiunĭ maĭ înalte, gândirea și vorba lor este maĭ bogată; însă și țăranul lipsit de acest dar póte și el gândi, și uniĭ gândesc și vorbesc cu înțelepciune.

In fine ne maĭ fiind timp să prelungesc acéstă conferință, voiŭ zice câte-va cuvinte despre perderea facultățeĭ de a vorbi și a articula cuvintele, cu alte cuvinte să vedem ce sunt turburările care resultă din

perderea imagineĭ cuvintelor vorbite, din districtul cerebral corespondent.

Precum se scie, cea întâia din aceste turburărĭ ale limbagiuluĭ, a fost numita aphasiă saŭ aphemiă de Broca.

Acéstă turburare constă în acésta că indivizii astfel afectaţĭ, fără să aibă o paralisiă a organelor de articulare a cuvintelor (Larynx, limba etc.), şi fără să fie tâmpiţĭ, aŭ perdut proprietatea de a maĭ articula cuvintele, vorbirea articulată cu limba le este imposibilă, şi cu respectul inteligenţeĭ cele maĭ de multe orĭ, şi cu conservarea proprietăţeĭ de a înţelege ce 'ĭ se spune, de a citi şi a scrie. Ceea-ce este decĭ perdut la aceştĭ pacienţĭ, este memoria cuvintelor, dispariţia lor din zona cerebrală indicată aicĭ, şi care recunósce uă lesiune a aceleĭ zone.

In unele casurĭ aphasiciĭ maĭ pot pronunţa câte-va silabe, însă nu le emit apropo, şi înţeleg mirarea nóstră când le zicem că nu rĕspund la întrebărĭ.

S'a observat de mult timp, că în casul când aceste persóne vorbeaŭ maĭ multe limbĭ, limba cea maĭ întâĭ învăţată, limba maternă a fost óre-cum respectată şi chiar când dispărea şi ea, tot acesta era care revenea maĭ ântâiŭ, când bolnaviĭ 'şĭ recâştigaŭ graiul adecă când vindecarea avea loc.

Un aphasic póte să 'şĭ recapete limbagiul învĕţêndu'l ca pe copil, începênd cu alfabetul, şi am un pacient în aşa condiţiunĭ.

Ceia ce este însă de observat, este faptul că uniĭ aphasicĭ pot căutând se pronunţe cuvinte pe care cu

vorbirea ordinară nu pot esecuta. In aşa cas se admite că centrul representărilor motorie de articulare a cuvintelor se deştepta când nu este cu totul distrus prin centrul auditiv.

Dómnelor şi Domnilor. Ne maĭ putând abusa de pacienţa Domnielor-vóstre termin aicĭ, de şi aşiŭ avea încă multe de ḑis asupra acestor turburărĭ ale vorbeĭ, prin a ve reaminti ultimele cuvinte ale fabulistuluĭ Fedru: „*limba este bună saŭ rea, după întrebuinţarea ce va face cine-va cu ea*".

Typ. Curţii Regale F. GÖBL Fii Pasagiul Român 12